

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Bakalářská práce

2011

Jiří Komárek

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Jiří Komárek

Migrace jako možný zdroj problémů: vykořisťování migrantů
Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a všechny použité prameny a literaturu jsem uvedl v závěrečném seznamu.

V Olomouci dne 7. srpna 2011

.....

Jiří Komárek

Tímto bych chtěl poděkovat především vedoucí bakalářské práce, kterou byla paní Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz, za cenné rady, připomínky a v neposlední řadě za trpělivost, jenž během celého procesu psaní projevila.

Můj dík patří též dalším lidem, kteří mne během psaní této práce podporovali.

Obsah

Úvod.....	1
1 Vymezení pojmů.....	3
1.1 Migrace.....	3
1.2 Ekonomická migrace.....	5
1.3 Neregulární migrace.....	6
1.4 Vykořisťování migrantů.....	7
1.5 Stínová ekonomika.....	9
2 Formy vykořisťování.....	11
2.1 Klientský systém.....	11
2.2 Švarcsystém.....	13
2.3 Lichvářské praktiky používané v souvislosti s migrací.....	14
2.4 Obchodování s lidmi.....	15
2.5 Nucené poskytování sexuálních služeb.....	17
2.6 Otroctví a nucené práce.....	19
3 Příčiny vykořisťování.....	21
3.1 Jazyková a kulturní bariéra.....	21
3.2 Disproporční postavení migrantů na trhu práce vzhledem k místní populaci a jejich legální status.....	22
3.3 Legislativní nedokonalost.....	24
3.4 Struktury z vykořisťování profitující.....	25
3.4.1 Organizovaný zločin.....	25
3.4.2 Obchodní společnosti.....	26
3.4.3 Stát a jeho občané.....	26
3.4.4 Zkorumpovaní pracovníci státní správy.....	27
3.5 Profil migranta.....	27
3.6 Sociální exkluze, etnická diskriminace, rasismus a xenofobie.....	28
3.7 Války, ekonomické a politické krize.....	29
3.8 Globalizace.....	29
4 Závěr.....	31
Zdroje a literatura.....	32
Knihy.....	32
Odborné články.....	37
Elektronické zdroje.....	41

Úvod

Problematika migrace je nejspíše stejně stará jako lidstvo samo. Člověk se po planetě Zemi šířil, budeme-li se držet darwinovského pojetí vzniku života, ihned od počátku svého vzniku. Přesun lidí stál za šířením poznání stejně jako za pádem Římského impéria, Persie (Bailey, 2008, s. 11 - 12) či Aztécké říše (Bailey, 2008, s. 93). Migrace na sebe brala v průběhu času různorodé podoby, spolu s dobou se měnily i její příčiny, ale skutečným fenoménem a palčivou sociální otázkou se stala až v průběhu 20. století.

V Evropě nabrala mezinárodní migrace, a obzvláště ta pracovní, na intenzitě nejvíce v období po druhé světové válce, kdy ekonomiky válkou zasažených států nacházející se v konjunktuře nutně potřebovaly k nasycení poptávky po tehdy nedostatkové pracovní síle hledat lidské zdroje za vlastními hranicemi (Cohen, 2008, s.138). Spolu s migranty ovšem nešla ruku v ruce pouze prosperita, ale též i jisté problémy s migrací tradičně spjaté. Ty se naplno projevíly během velké ropné krize v 70. letech, kdy se spolu s ekonomickou recesí začala zvyšovat nezaměstnanost a narůstat sociální napětí. V této době se ve velkém měřítku stává migrace předmětem nejen populistických řečí některých politiků, ale též problémem, kterým se začínají ve velkém zabývat sociální organizace a stát.

Nepříznivý ekonomický vývoj ovšem krom vyhrocení vztahů s původním obyvatelstvem rovněž vytvořil ideální podhoubí pro rozvoj rozličných aktivit, jejichž status se pohybuje často nejen na hranici etiky, ale mnohdy též na či za hranicí zákona. Migranti, kteří se ocitnou v situaci, která je pro ně z důvodů nerovného postavení lidí ve společnosti nevýhodná často potřebují pomoc a stávají se tak klienty organizací poskytující sociální služby. Ty ovšem ne vždy mají dokonalý přehled o konkrétní dané problematice a nejsou v případě potřeby schopny takovému klientovi poskytnout adekvátní a účinnou pomoc.

Cílem této práce je popis vybraných forem vykořisťování a identifikace příčin jejich vzniku. Uvedený cíl jsem si zvolil z toho důvodu, neboť jsem v české literatuře nenalezl ucelený přehled situací, ve kterých se migrant může stát předmětem vykořisťování a příčiny, které k tomu vedou. Výstupy z této práce mohou posloužit lidem, jenž se zabývají problematikou migrace, obzvláště té pracovní, pochopit důvody, které k vykořisťování vedou a může být využit jako návod pro případnou pomoc klientovi – migrantovi, jenž se v pozici vykořisťovaného nachází a jenž ovlivňuje nejen jeho socio-ekonomický status, ale též jeho psychickou pohodu a další věci z ní vyplývající. Tato práce může

být též využita jako inspirace pro orgány státní správy, jež navrhuje zákony k ochraně obyvatel či pro její kontrolní složku, která se díky informacím v této práci obsažených může lépe zaměřit na prevenci nežádoucích jevů.

K výběru tohoto tématu mne vedly i ryze osobní důvody, neboť jsem se během života sám ocitnul v pozici ekonomického migranta a setkal jsem se s různými přístupy, z nichž některé by se bez nadsázky daly nazvat vykořisťováním.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř na sebe navazujících celků, kdy v první části jsou definovány základní pojmy spojené s migrací, druhá část popisuje vybrané formy vykořisťování, třetí část navazuje na předchozí hledáním příčin vedoucích k vykořisťování. Tyto poznatky jsou posléze reflektovány v závěru práce.

Přestože se práce snaží pojmout vykořisťování migrantů z globálního hlediska, většina z uvedených příkladů se bude vztahovat k ekonomickému Severu.

Práce byla vytvořena pomocí analýzy textu, čerpáno při ní bylo převážně z anglicky psané literatury, textů z odborných databází a internetových zdrojů, jež se přímo problematikou migrace intenzivně zabývají a jejichž seznam je uveden v závěru práce.

1 Vymezení pojmů

1.1 Migrace

V nejširším pojetí představuje migrace jakékoliv přemístění jednotek z jednoho bodu do druhého, v případě společenských věd se tedy jedná o přemístění lidí z jedné geografické lokality do druhé (Boudon, Besnard, Cherkaoui, Lécuyer, 2004, s. 110; Geist, 1992, s. 224).

Jednou z možností dělení migrace bývá rozdělení na migraci vnější a vnitřní. Za vnitřní migraci se považuje stav, kdy migrující osoby nepřekročí hranice státu svého původu. Mezi nimi zaujímají zvláštní postavení takzvaní „Internally Displaced People“ (Kabeleová, 2005, s. 2), pro které česká literatura, chce-li tento výraz přeložit, používá termín „vnitřně vysídlené osoby“ (UNHCR, 2008, s. 2; Kabeleová, 2005, s. 1). Přestože každá vnitřně vysídlená osoba je ze své definice součástí migrace vnitřní, tuto implikaci nelze ve všech případech použít i obráceně, neboť osoby migrující v rámci jednoho státu nemusí vždy být vnitřně vysídlenými osobami, čemuž například v rámci západoevropského a severoamerického prostředí většinou nebývá (Srb, 1993, s. 1; Usher, 2006, s. 16). V rámci této práce bude ovšem za migraci považována pouze migrace vnější, tedy stav, kdy jedinec překročí v rámci svého pohybu státní hranice.

Dalším úhlem pohledu, ve kterém lze migraci pojmout, je rozdělení na migraci dobrovolnou a nucenou. Přestože bývají někdy pro zjednodušení za migraci nucenou považovány stavy, kdy člověk z místa svého trvalého pobytu odešel pod hrozbou války, pronásledování, přírodní katastrofy či změny klimatu a za migraci dobrovolnou situace, kdy člověk opustil místo trvalého pobytu nejčastěji za účelem ekonomického profitu, nelze toto rozdělení považovat za stoprocentní a i někteří autoři, například Schmidt-Soltau a Brockington (2007, s. 2) tvrdí, že hranice mezi dobrovolností a nuceností bývá často velice tenká a těžko určitelná.

Migraci lze také rozdělit podle příčin na migraci pracovní, kde hlavním důvodem pro opuštění jedné země ve prospěch druhé bývá ekonomický impuls. Obrovského rozmachu zažila tato forma migrace v 60. a začátkem 70. let v západní Evropě (Doomernik, 2003, s. 163; Pořízková, 2007, str. 68), kdy různé státy měly vlastní programy pro nábor levné pracovní síly z méně rozvinutých zemí. Tato politika ovšem byla praktikována již dříve, například ve Spolkové republice Německo po druhé světové válce, zavedením takzvaného „Gastarbeiterprogramm“, kdy kvůli nutnosti doplnit chybějící pracovní

sílu v některých sektorech byli lákáni tehdy především italsí dělníci (Bosswick, 2003, s. 131). Tato politika ovšem byla ve svém původním rozměru ukončena příchodem ropné krize v roce 1973 (Doomernik, 2003, s.163; Hofírek, Nekorjak, 2007, s. 81). Jelikož v současné době podléhají jiné formy migrace větším omezením, zejména v zemích s dlouhou migrační tradicí začíná nabývat na významu v celkovém počtu migrujících slučování rodin (Horáková, Vavrečková, 2005, s. 71). Další poměrně známou, i když v definitivních číslech ne příliš početnou skupinou (Ministerstvo vnitra ČR, 2010, s. 10 – 13), jsou žadatelé o azyl, tedy lidé, jenž pro možnost zůstat v cílové zemi musejí prokázat nebezpečí jim hrozící v zemi jejich původu (Doomernik, 2003, s. 167). Horáková a Vavrečková (2005, s. 71) jako poslední skupinu uvádějí nové (specifické) migrační formy, do kterých řadí například zaměstnanecké přesuny v rámci nadnárodních společností, dočasné pobyty kvalifikovaných pracovníků, studenty a penzisty, kteří se rozhodli pro život v zahraničí. Důvody pro migraci mohou být ovšem i jiné. Jak upozorňuje například Deshingkar a Grimm (2006, s. 63) či Rijken a Römken (2011, s. 77), za takovýmto chováním je možno hledat kupříkladu snahu žen vyhnout se genderové diskriminaci, sociální kontrole či stigmatizaci kvůli chování, jenž bývá v místě jejich původu považováno za nepřijatelné. Ne vždy je ovšem rozhodnutí o opuštění země původu závislé na migrantovi, neboť například v rámci obchodu s lidmi se mohou tyto lidé stát obětí únosu či prodeje (Seabrook, 2003, s. 106).

Profil migrujícího pracovníka může být rozdílný i ve výši dosaženého vzdělání. Deshingkar a Grimm (2006, s. 68 – 69) poznamenávají, že povětšinou se migrace účastní vzdělanější lidé, ovšem ti s nejvyšším vzděláním se migraci, mohou-li, zpravidla vyhýbají. Tato skutečnost je zajímavá i proto, že země západní Evropy a severní Ameriky vytvářejí právě pro tyto lidi co nejlepší podmínky, například ve formě takzvaných zelených karet (Muaddi, 2006, s. 6), které jsou vydávány snadněji právě na základě vyššího dosaženého vzdělání.

Dle výzkumů (Connel et al., 1977; Lipton, 1980, in Deshingkar, Grimm, 2006, s. 67 – 68) existují též velké rozdíly v majetkových poměrech migrantů. Zatímco ti nejchudší nemohou migrovat z důvodů nedostatku finančního kapitálu na zajištění cesty a nového startu v cílové destinaci, ti nejbohatší se migraci pokud možno vyhýbají, neboť při migraci přicházejí o zázemí, díky kterému dosáhli současné pozice.

Zatímco dříve byla migrace doménou především mužů, v poslední době nastartoval trend feminizace migrace (Rijken, Römken, 2011, s. 78). Podle některých autorů (Guest, 2003, in

Deshingkar, Grimm, 2006, s. 63) dosahuje ženská migrace nejvyšších hodnot na územích Jižní Ameriky a Jihovýchodní Asie, kde podle některých studií (Grace, 2002, in Deshingkar, Grimm, 2006, s. 63) jsou ženy zastoupeny až 40 – 45% z celkového počtu migrantů. Silnějšího zastoupení dosahují ženy obecně v oblastech, kde kulturní tradice dovoluje jejich větší mobilitu (Düvell, 2006, s. 145 – 146; Vicente, 2003, s. 235).

Rozdíly mezi migranty existují i v právním ukotvení jejich příchodu, pobytu a činnosti. Je-li některá z uvedených aktivit vykonána bez platného právního osvědčení, i když je vyžadováno, jedná se o takzvanou neregulérní migraci (Horáková, Vavrečková, 2005, s. 80). V boji vůči této formě se různé státy snaží zavádět různá opatření od postihování zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají neregulérní migranty, až po vyhlašování amnestií pro migranty, což legalizuje jejich pobyt (Horáková, Vavrečková, 2005, s. 80 – 81; Caritas, 2003, s. 100, in Düvell, 2006, s. 107). Úspěšnost těchto opatření se ovšem liší případ od případu.

Existují i další rozdělení migrace, například Deshingkar a Grimm (2006, s. 55 - 59) vysvětlují rozdíly mezi migrací z venkova do venkova, z venkova do měst, z měst do venkova a z měst do měst a dají se najít i jiná (Horáková, Vavrečková, 2005, s. 91 - 93), ovšem popis těchto vymezení je již nad rámec této práce.

1.2 Ekonomická migrace

Ekonomická migrace bývá podmíněna push a pull faktory, jenž mají svůj podklad ve stimulech souvisejících s ekonomikou.

Velký boom zažila tato forma migrace po druhé světové válce, v Evropě byla navíc posílena podepsáním Římské smlouvy v roce 1957 (Baršová, Barša, 2005, s. 133), jenž stála v počátcích filozofie volného pohybu osob, a vrcholu dosáhla v 60. a na počátku 70. let (Doomernik, 2003, s.163; Cohen, 2008, s.138), kdy vlády různých západoevropských zemí vytvářely speciální programy a cíleně si zvaly dělníky do odvětví, kde vysoká poptávka nemohla být kvůli nízké nabídce z řad místních obyvatel uspokojena. Tento růst byl ovšem ukončen ropnou krizí v roce 1973 (Doomernik, 2003, s.163), útlum pokračoval po zbytek 80. let a vrcholu v evropském prostředí dosáhla migrace v 90. letech po rozpadu Sovětského svazu (Horáková, Vavrečková, 2005, s. 70). Obecně lze zvýšení migračních toků v souvislosti s ekonomickou migrací pozorovat v časech ekonomické konjunktury, ovšem většinou se v obdobích hospodářské recese nejsou již jednou usazení migranti ochotni pružně

vracet zpět do země svého původu.

Současná doba také odhalila nový trend v ekonomicky motivované migraci. Horáková a Vavrečková (2005, s. 71) uvádí, že v poslední době se zvýšil zájem o dočasnou pracovní migraci. V rámci Evropské unie je za sezónního pracovníka považován člověk, jenž pobývá na jejím území po dobu 6 měsíců následujících po 6 měsících strávených mimo území Evropské unie, u stážitů je vyžadován pobyt dlouhý maximálně jeden rok (Horáková, Vavrečková, 2005, s. 79). Tyto preference potvrdila též Komise evropských společenství, která v dokumentu zvaném Zelená kniha – O přístupu EU k řízení ekonomické migrace jasně preferuje skupinu sezónních pracovníků (Komise Evropských společenství, 2005, s. 5). Na druhou stranu Sayad (2004, s. 68) na příkladu dělníků z Alžírka migrujících do Francie upozorňuje, že v tomto případě téměř každá dlouhodobá migrace nejprve začíná právě tou dočasnou.

1.3 Neregulární migrace

Už samotný termín neregulární migrace vyvolává řadu otázek. V anglickém jazykovém prostředí se pro aktivity, jenž se dají shrnout pod pojem neregulární migrace, používají termíny „illegal“, „irregular“, „undocumented“, „unauthorised“, „clandestine“ či „spontaneous“ (Drbohlav, 2008, s. 31). A ačkoliv se v literatuře tyto termíny někdy zaměňují, bezpečně již ve svém názvu nesou rozlišení způsobu nedodržení zákona. V českém jazykovém prostředí se ustálil pojem „ilegální“ (Drbohlav, 2008, s. 31), což je termín, kterému dal vzniknout zrod národních států po první světové válce a který je spjat s myšlenkou tvorby konceptu národa (Caestecker, 2000, in Düvell, 2006, s. 24). Ale jak varuje například Jandl (2007, in Drbohlav, 2008, s. 31), pojem „ilegální“ v sobě zahrnuje pouze tu část migrantů, jenž překročili státní hranice v rozporu se zákonem dané země, a naopak nepokrývá ty migranty, kteří do země vstoupili legálně, ale jejich pobyt a činnost je z nějakého důvodu v rozporu se zákonem. Existují i další možné pohledy na věc, kdy je v rámci kritiky nálepkování snaha o co nejpřesnější označení stavu a vznikají tak termíny jako „migrant v nelegálním postavení“ (Migration 2005, in Drbohlav, 2008, s. 32; van der Leun, Kloosterman, 2006, in Drbohlav, 2008, s. 32). Pro účely této práce bude použit zastřešující termín „neregulární migrace“.

Pojem „neregulární migrace“ v sobě zahrnuje tedy nejen nelegální překročení hranic, ale též situace, kdy se migrující do země dostal legální cestou, ale například v ní zůstal déle, než na jak dlouho mu bylo uděleno vízum (Koser, Laczko, Aghazarm, Anich, Capablo, Czuz, Koehler, Melde, Pitea,

Schad, Tacon, 2010, s. 29), dále situaci, kdy migrant v zemi pobýval legálně, ale jeho pracovní činnost probíhala bez platného povolení (Horáková, Vavrečková, 2005, s. 80), pobyt na území bez platného cestovního dokumentu (Lee, 2005, s. 5), pobyt na území jakéhokoliv státu po ztrátě státní příslušnosti (Lee, 2005, s. 8), žadatele o zelenou kartu, kteří nedokončili proces jejího nabytí (Castro, [199?], s. 2) nebo neúspěšné žadatele o azyl, kterým se však podařilo vyhnout se nucené deportaci (Drbohlav, 2008, s. 31).

Ačkoliv neregulární migranti tvoří menší část z celkového objemu migrace (Drbohlav, 2008, s. 33) a jejich penetrace v celkovém počtu celosvětových migrantů se pohybuje podle některých zdrojů v rozmezí 10 – 15% (Koser et al., 2010, s. 29) nebo kolem 30% podle jiných autorů (Searbrook, 2003, s. 103), jeví se tato skupina díky svému statusu jako ideální oběť pro vykořisťování (Lee, 2005, s. 61).

1.4 Vykořisťování migrantů

Poznávacím prvkem toho, zda-li jde o vykořisťování či ne, je nespravedlnost takového chování (Wertheimer, 1996, s. 6). Ovšem ne každé nespravedlivé chování musí být automaticky vykořisťováním. Pohled na to, co vykořisťováním je, se liší autor od autora. Například Holmstrom (1977, s. 357, in Wertheimer, 1996, s. 10) pohlíží na vykořisťování z tradic vycházejících z marxistického pojetí, když tvrdí, že: „Je faktem, že kapitalistický příjem je vytvořen skrz nucenou, neplacenou, nadbytkovou námezdní práci, produkt, který dělníci nekontrolují, dělá námezdní práci vykořisťující.“. Podobně i Tormey (1974, s. 207 – 208, in Wertheimer, 1996, s. 10) kritizuje ekonomický rozměr vykořisťování, neboť dle něj: „Vykořisťování nezbytně vyžaduje benefity či výnosy nějakého druhu k někomu... Vykořisťování je podobné hře s nulovým součtem, kdy co vykořisťující získá, vykořisťovaný ztratí. A nebo minimálně pro vykořisťujícího zisk, pro vykořisťovaného nezbytná ztráta.“.

Pojmový posun v pohledu na vykořisťování probíhá u Munzer (1990, s. 171, in Wertheimer, 1996, s. 11), který uvádí: „Osoby jsou vykořisťovány pokud si jiní zajistí benefit skrz ně jakožto nástroje či zdroje tak, že jím způsobí vážnou újmu.“. Tím se liší od předešlých dvou úsudků odklonem od kritiky neoprávněného získávání nadhodnoty k vyzdvižení rizika, které může při vykonávání pracovní činnosti nastat.

Roemer (1986, s. 136, in Wertheimer, 1996, s. 11) se naproti tomu zaměřuje více na kolektivní pojetí, když uvádí, že: „Skupina je vykořisťována tehdy, pokud existují jiné alternativy, které by jejím

členům umožňovaly být bohatší.“.

Naprosto jiný rozměr dává vykořisťování Goodin (1988, s. 147, in Wertheimer, 1996, s. 11), když tvrdí, že: „Vykořisťování se skládá z... nesprávného chování, které porušuje morální hodnoty chránící zranitelné.“ a tím rozšiřuje úhel pohledu na danou problematiku o etický rozměr. Nesnaží se však popřít výše zmíněná tvrzení, pouze k nim nabízí jiný úhel pohledu a de facto pojem vykořisťování ještě více rozšiřuje o další možné interpretace.

Úplně jiné pojetí, které ovšem stojí tvrdě v opozici vůči všem předešlým, nabízí Feinberg (1984, s. 176, in Wertheimer, 1996, s. 12): “Vykořisťování je spíše psychologickým než ekonomickým nebo společenským pojmem. Chce-li člověk druhého vykořisťovat, musí vytvořit či užít nějakou známou psychologickou zranitelnost, která tomu, kdo má být vykořisťován, zabrání rozhodovat se efektivně.“. V tomto jeho pojetí sice může být obsaženo kterékoliv výše zmíněné tvrzení, ale na rozdíl od nich je přisuzován prvotní impuls vedoucí k vykořisťování samotnému vykořisťovanému.

Již z výše uvedeného výběru lze vyzorovat odlišné pohledy různých autorů na tuto problematiku, neboť se v jednotlivých jednotlivých tvrzeních často odráží jejich politicko-ekonomicko-sociální pohled na svět, případně jejich profesní zaměření. Pro účely této práce jsem se rozhodl vytvořit kompilaci těchto výroků a z nich vytvořit definici vlastní. Její znění vychází ponejvíce z výše uvedených tezí autorů Munzer, Roemer a Goodin, ke kterým byla přidána formulace zranitelnosti cizinců jak ji popisuje Čížinský (2009, s. 15). Definice vykořisťování migrantů používaná v této práci tedy zní:

Vykořisťování migrantů nastává v případě, kdy jsou buď nespravedlivě kráceni o profit z vykonané činnosti nebo pokud jim tato činnost působí či může způsobit vážnější újmu fyzickou, psychickou, sociální, majetkovou či jinou anebo jsou-li do nějaké činnosti nuceni a zároveň je-li v těchto případech zneužito jejich zranitelnosti vyplývající ze statusu migranta, čímž se rozumí především, ovšem ne pouze, neznalost jazyka, nedostatek znalostí běžných pro obyvatele dané země, nepřiznání stejných práv, jaká mají obyvatelé daného státu, a diskriminace cizinců.

Tato definice tedy v sobě zahrnuje ty situace, které se dají označit jako nespravedlivé, což je hlavním rozpoznávacím prvkem vykořisťování (Wertheimer, 1996, s. 6), a zároveň vystihuje jejich specifika v rámci migrace.

1.5 Stínová ekonomika

Jedna z definic stínové ekonomiky zní: „Produkce zboží či služeb založená na tržních principech, vykonávaná legálně či ilegálně, která uniká detekci oficiálního odhadu HDP.“ (Smith, 1994, s. 18, in Schneider, 2002, s. 4). Dochází v ní tedy k produkci statků, které se ovšem dále vyhnou zdanění a státní kontrole (Jurečka, Hlaváček, Jánošíková, Kolcunová, Macháček, Paličková, Spáčilová, Wroblowski, 2010, s. 36). Této definici odpovídá i rozdělení stínové ekonomiky podle Mingione a Magatti (1995, in Fassmann, 2008, s. 68):

- a) daňový únik ze strany řádných pracovníků, nejčastěji osob samostatně výdělečně činných, podniků a řádně deklarováných ekonomických transakcí
- b) činnost spadající do oblasti postihované trestním právem, neboli kriminální ekonomika
- c) ekonomické aktivity v domácnosti, jenž jsou často vykonávány v rámci příbuzenských či přátelských vztahů a jejichž provedení není honorováno odměnou, neboli subsistenční ekonomika
- d) výdělečná činnost provozovaná jako zaměstnání, která se ovšem odehrává bez oficiální registrace a kontroly státem, neboli nedeklarovaná práce

Efekt stínové ekonomiky na stát nespočívá pouze v tom, že se díky nižšímu podílu hrubého domácího/národního produktu na hlavu snižuje i hodnocení blahobytu v porovnání s ostatními zeměmi (Schneider, Enste, 2004, s. 155), ale též díky obcházení daňové povinnosti scházejí peníze na další přerozdělování (Schneider, Enste, 2004, s. 155), či v případě černé ekonomiky spojené s kriminální činností může docházet k přímému ohrožení obyvatelstva.

Na celkovém podílu stínové ekonomiky se v některých oblastech podílejí velkou měrou i migranti (Fassmann, 2008, s. 72). Ti vykazují nejen vysoké procento neregistrovaných pracovníků v oblastech jako je stavebnictví, zemědělství, hoteliérství (Fassmann, 2008, s. 72) či v jiných nekvalifikovaných profesích (Bailey, 2008, s. 93), ale účastníky stínové ekonomiky se mohou stát taktéž jako oběť pašování či při nucené prostituci (US Department of Health and Human Services, 2002, in Seabrook, 2003, s. 105).

Jak vyplývá z výše uvedeného s přihlédnutím k faktu, že tyto aktivity tvoří ve vyspělých zemích od 12,6% hrubého domácího produktu v případě Velké Británie až po 28,6% v případě Řecka s průměrem 18% pro státy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Düvell, 2006, s. 44), je

v zájmu jednotlivých států takovéto chování potírat. Jak ale upozorňuje na příkladu londýnských lidí bez domova Simeon (2005), i tyto aktivity mohou mít své stinné stránky. Simeon provedl průzkum na vzorku lidí bez domova v Londýně a zjistil, že díky snahám vlády o boj proti stínové ekonomice a ilegálnímu zaměstnávání poklesla u jeho vzorku zkoumaných osob zaměstnanost z 83% v roce 1986 na méně než 5%, což na jednu stranu pomohlo lépe regulovat stínovou ekonomiku, na druhou stranu tito lidé ztratili jednu z mála příležitostí k zabezpečení financí na základní lidské potřeby.

2 Formy vykořisťování

Vykořisťování na sebe může brát různé podoby, které se odvíjí nejen od odlišných strategií, kterými mohou být migranti vykořisťováni, ale jak jsme si ukázali v předešlé kapitole, též záleží na konceptu samotného pojmu. V této kapitole bude představeno šest vybraných forem vykořisťování a popsán systém jejich fungování včetně vlivu na migranty.

2.1 *Klientský systém*

Pojem „klient“ se používá jednak pro označení jedné ze stran obchodního vztahu v ekonomickém procesu (Čermáková, 2008, s. 168) nebo pro pojmenování chráněnce závislém na patronovi ve starověkém Římě. V rámci pracovní migrace ze zemí bývalého Sovětského svazu ovšem dostává tento termín zcela nový význam, neboť je takto označována osoba, která zprostředkovává pracovní sílu za účelem vlastního zisku (Nekorjak, 2006, s. 90). Tato na první pohled nelogičnost má ovšem své opodstatnění. Klient totiž v celém procesu nevystupuje pouze jako zprostředkovatel práce, ale jeho role se skládá i z postavení klienta v tradičním slova smyslu, tedy zákazníka a chráněnce. Celý takto pojatý klientský systém se totiž neskládá pouze ze dvou činitelů – klientů a migrantů, ale do celého procesu vstupuje i třetí strana – organizovaný zločin (Čermáková, 2008, s. 169).

Vznik klientského systému se časově shoduje s počátkem první velké vlny pracovní migrace ze zemí bývalého Sovětského svazu, především západní Ukrajiny a Podkarpatské Rusi, částečně však i Moldávie a Běloruska, do České republiky (Černík, 2005, s. 3). Zpočátku byl systém založen pouze na vztahu dělník – klient, mafie se do celého systému jakožto třetí aktér přidala až později (Nekorjak, 2006, s. 92). Klienti se nejprve rekrutovali nejčastěji z řad předáků pracovních part či obyčejných dělníků, kteří se uměli v českém prostředí zorientovat, disponovali velkým sociálním kapitálem a dokázali se chopit příležitosti (Nekorjak, 2006, s. 92). Tento postup byl vítán zaměstnavateli, kterým takováto činnost značně ulehčila nábor nových pracovních sil a ušetřila je potíží s tím spjatých, jako bylo vyřizování žádostí o povolení k pracovnímu pobytu, zodpovědnost za jednotlivé pracovníky nebo riziko ilegálního zaměstnávání. Výhodou pro zaměstnavatele byla též flexibilita, kterou klientský systém poskytoval (Černík, 2005, s. 3 – 4). Tento postup byl ovšem vřele vítán nejen zaměstnavateli, ale mnohdy i samotnými migranty, kdy jim klientský systém značně ulehčil orientaci v tehdy nepřehledné situaci (Černík, 2006, s. 26). Nebyla to ovšem jediná výhoda, kterou klientský systém

tehdy poskytoval. Klient se též staral o potřeby dělníků pod něj spadajících, chránil je před riziky jim hrozící ze strany mafie nebo jim na dluh půjčoval peníze v jejich začátcích (Černík, 2005, s. 4). Systém se časem rovněž více profesionalizoval, neboť klienti si začali zakládat oficiální firmy. Také do systému vstoupila jako třetí činitel mafie, která začala nabízet klientům více či méně dobrovolnou ochranu před ostatními mafiemi či divokými gangy, za což od klientů vybírala výpalné v podobě takzvaného reketu (Černík, 2006, s. 27). Tento vstup byl umožněn i díky tehdejší nečinnosti policie v otázkách migrantské kriminality, neboť byl přijímán přístup nemíchání se do etnických sporů migrantů (Nekorjak, 2006, in Čermáková, 2008, s. 168). Největší rozmach zaznamenal klientský systém na přelomu tisíciletí nastolením přísnějšího režimu pro zaměstnávání cizinců roku 1999 a zavedením vízové povinnosti s Ukrajinou roku 2000 (Černík, 2005, s. 4). Tato opatření měla vliv i na změnu celého systému, který se začal více institucionalizovat (Uherek, 2001, in Černík, 2005, s. 4), neboť pro řadového dělníka bylo tím pádem více složité až nemožné se na českém pracovním trhu uchytit. Posledním trendem je transformace klientského systému do podoby pracovních agentur (Čížinský, 2009, s. 3), které se již navenek tváří jako seriózní podnikatelský subjekt.

Celý klientský systém se skládá ze tří částí, kde vespod pomyslné pyramidy stojí dělníci, nad nimi se vyskytují jakožto spojovací článek klienti a na vrchole se pohybují složky organizovaného zločinu. Historicky, jak již bylo řečeno, existoval nejdříve vztah dělník – klient, tudíž ten může existovat i bez účasti mafie, ovšem mafie se v tomto systému bez dělníků neobejde (Čermáková, 2008, s. 169; Nekorjak, 2006, s. 91). Hlavní roli v celém procesu hraje klient, který zajistí dopravu či nábor potřebného množství dělníků, jejich ubytování, vyřízení žádostí o pracovní a jiná povolení, nabídku dělníků koncovým zaměstnavatelům na trhu práce, organizaci samotné práce a případně další nezbytnosti, které se mohou během pobytu vyskytnout (Čermáková, 2008, s. 169). Z celkové částky za vykonanou práci, která je vyplácena opět klientovi, si klient ponechá podle některých zdrojů 20 – 45% hodinové mzdy (Čermáková, 2008, s. 169), podle dalších polovinu vydělané částky (Čížinský, 2009, s. 3) a podle jiných až dvě třetiny (Livinský, Kočík 2003a, in Černík, 2005, s. 4). Část těchto peněz zůstává klientovi jako jeho vlastní zisk, část je použita na již zmíněný reket, další část na úplatky státním úředníkům, někdy jde část zdravotním pojišťovnám, na splácení půjček od mafie či jiné účely (Čermáková, 2008, s. 169 – 170; Nekorjak, 2006, s. 96). Kromě zmíněných tří částí, dělníka, klienta a organizovaného zločinu, se v celém systému samozřejmě pohybuje i zaměstnavatel, který z celého systému téměř bez rizika čerpá zisk v podobě nižších nákladů na mzdu oproti stejně kvalifikované tuzemské pracovní síle (Horáková, Vavrečková, 2005, s. 89) a externalizací rizik na jiné subjekty

(Čermáková, 2008, s. 170), čímž se na trhu stává konkurenceschopnějším. Dalším, kdo má v celé soustavě své místo, je stát, který utváří podmínky pro vznik, působení či regulaci daného systému. Ten jej zpětně ovlivňuje tvorbou HDP a snižováním cen produktů, které se stávají více dostupnými (Drbohlav, 2008, s. 37) a jejich nákupem se zvyšuje blahobyť občanů státu.

Přestože klientský systém je pojem specifický pro české prostředí, zprostředkovávání práce z méně rozvinutých zemí do ekonomicky rozvinutějších probíhá i jinde. Stejný postup je využíván i při zprostředkovávání ekonomické migrace z Ukrajiny do jižní Evropy, především do Portugalska, Španělska a Itálie (Černík, 2005, s. 5), kde však například v Itálii nenese název „klientský systém“, nýbrž bývá označován titulem „paison“ (Černík, 2005, s. 6). Jak ovšem popisuje Malheiros (1999, in Čermáková, 2008, s. 168), v Portugalsku funguje na podobných principech zajišťování náboru migrantů do stavebnictví takzvanými etnickými agenty z bývalých portugalských kolonií. Stejně tak v USA je zajišťována dodávka pracovníků na trh práce skrze subdodavatele (Phillips, Massey, 1999, in Čermáková, 2008, s. 168 – 169; Duran, Maasey, Parrado, 1999, in Čermáková, 2008, s. 168 – 169). Ovšem ani jeden z uvedených příkladů nenese plně shodné rysy s klientským systémem tak, jak funguje v České republice, neboť jejich činnost v sobě nezahrnuje tak rozmanitou škálu služeb (Čermáková, 2008, s. 168).

2.2 Švarcsystém

Přestože pojem švarcsystém je výraz specifický pro české jazykové prostředí, s problémy založenými na stejném principu, tedy vykonáváním stálé pracovní činnosti na základě živnostenského oprávnění bez řádného zaměstnaneckého poměru mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, se v minulosti vypořádávaly a stále často vypořádávají i jiné ekonomicky vyspělé země, například Velká Británie (HM Treasury, 2010, s. 7), Španělsko (Irastorza, 2010, s. 20) či Německo (Schneider, Enste, 2004, s. 118).

Švarcsystém své pojmenování dostal podle podnikatele Miroslava Švarce, který jej proslavil na počátku 90. let tím, že přeměnil status svých zaměstnanců na osoby samostatně výdělečně činné, čímž ušetřil značnou část svých výdajů určených na sociální a zdravotní pojištění (Hofírek, Nekorjak, 2008, s. 13 - 14). Jelikož se tento systém začal těšit vzrůstající popularitě i mezi dalšími zaměstnavateli, vydala vláda novelizaci zákona o zaměstnanosti a s účinností od 1. 1. 1992 švarcsystém téměř zakázala (Slámová, 2006, in Hofírek, Nekorjak, 2008, s. 14). I přes toto opatření se ovšem načatý trend zvrátit

nepodařilo a v celkových číslech počet lidí pracujících ve švarcsystému nadále rostl (Horáková, Vavrečková, 2005, s. 86).

Definice a rozpoznávání švarcsystému je složité, neboť vedle této nelegální činnosti existuje takzvaný outsourcing, který je v České republice považován za legální a všeobecně přijímán a při vhodně uzavřené smlouvě lze i švarcsystém maskovat za outsourcing (Peterka, 2006, in Hofírek, Nekorjak, 2007, s. 88). Mezi rysy švarcsystému patří „práce na dohody o pracích konaných mimo hlavní pracovní poměr, dlouhodobá pracovní činnost na základě mandatorní smlouvy osob se živnostenským oprávněním“ (Baštýř, Fishlová, Chomátová, Vlach, 2005, s. 174). Takováto činnost může být v lecčem výhodná jak pro zaměstnavatele, tak i pro zaměstnance, neboť díky nižším odvodům mu může být teoreticky vyplácena vyšší mzda. Ale jak upozorňuje Kočí (2005, in Hofírek, Nekorjak, 2007, s. 89), motivací zaměstnavatelů bývá dána především jejich snaha odsunout takto zaměstnané lidi z dosahu zákoníku práce. Tím, že vztah je navenek veden jako rovnocenná smlouva mezi dvěma podnikatelskými subjekty, je možno aplikovat postupy, které v řádném zaměstnaneckém poměru možné nejsou, od neposkytování placené dovolené, přes nevyplácení minimální mzdy, nedodržování pracovní doby až po vzdání se zodpovědnosti v případě úrazu, na které by se v běžném zaměstnaneckém poměru vztahovalo zákonné pojištění. Také výše postihů, které za takovouto činnost provozovateli hrozí, je nízká v porovnání s výhodami které tato forma zaměstnávání přináší (Drbohlav, Lachmanová, 2008, s. 107). U těchto postihů navíc existuje možnost jak je obejít, například objednaním služeb u další firmy, jenž je vlastněna těžko dohledatelnou osobou a která až samotný švarcsystém provozuje a své služby posléze první jmenované firmě outsourcuje.

Dle některých výzkumů dosahuje švarcsystém spolu s klientským systémem mezi migranty v České republice nejvyšší frekvence v nelegálních a quasi-legálních ekonomických aktivitách (Drbohlav, Lachmanová, 2008, s. 106).

2.3 Lichvářské praktiky používané v souvislosti s migrací

Každá mezinárodní migrace vyžaduje nemalé počáteční investice (Friebel, Guriev, 2004, s. 3; Massey, 1994, s. 1495, in Nekorjak, 2006, s. 95), jenž si žádají vydatné finanční zdroje ať již ve formě naspořených peněz či spíše v mnoha případech zadlužení se. Výše investice se liší nejen v závislosti na vzdálenosti, kterou musí migrující osoba překonat, nýbrž i na dalších překážkách, které je nutno zdolat. Pokud jde o legální vstup a pobyt v zemi, je potřebné nejen zařídit veškeré potřebné dokumenty

a víza, ale k celkovým nákladům je nutno připočíst též cenu dopravy a dalších věcí potřebných k přežití v cílové zemi. Vzhledem k tomu, že legální vstup nebývá ve většině případů tak nákladný a riskantní jako ten ilegální, preferuje proto většina neregulérních migrantů právě legální vstup do země s použitím studentských, turistických či jiných víz (Düvell, 2006, s. 175; Lutz, 2008, s. 45; Wang, 2008, s. 277) a do ilegálního postavení se dostane až ve chvíli, kdy začne v cílové zemi v rozporu s uděleným vízem pracovat nebo překročí-li délkou pobytu dobu, na jakou jim bylo pracovní vízum uděleno (Commission; 2007, s. 4 – 5; in Drbohlav, 2008, s. 32). I v tomto případě ale migrantovi hrozí riziko zadlužení se a to ať již kvůli výše jmenovaným nákladům, dále vzhledem k nutnosti shánět víza či jiná potřebná povolení, jenž jsou díky byrokratickým překážkám těžce dostupná a je tedy mnohdy výhodnější a časově méně náročné si jejich vyřízení sjednat skrze prostředníka (Čermáková, 2008, s. 169) nebo kvůli dalším vzniklým nákladům (Agustín, 2007, s. 1). Za takové náklady mohou být považovány poplatky, které si někteří zaměstnavatelé nebo zprostředkovatelé práce účtují za nabídnutí volné pracovní pozice (Ebbe, 2008c, s. 35; Macklin, 2003, s. 473; Wang, 2008, s. 277).

Ne vždy je ale možné překročit mezinárodní hranice legálně (Düvell, 2006, s. 175). V tomto případě migranti mnohdy vyhledávají pomoc prostředníka – převaděče (Drbohlav, Janská, 2008, s. 158). Ti si za zajištění přepravy migranta na místo určení účtují ceny řádově od stovek dolarů při přepravě osob mezi dvěma sousedními státy (Drbohlav, Janská, 2008, s. 158) až po desítky tisíc dolarů při zajištění přepravy mezi kontinenty (Ebbe, 2008b, s. 19; Uehling, 2008, s. 834). Takto vysoké částky nejsou ve většině případů migranti schopni zaplatit na místě (Friebel, Guriev, 2004, s. 5) a z toho důvodu se zadlužují. Půjčky jim sice mohou poskytnout jejich rodiny, přátelé (Pechová, 2007, s. 10), instituce v místě původu (Kaye, 2010, s. 137), ale časté jsou i půjčky od prostředníků zajišťující migraci (Čermáková, 2008, s. 169). V případě, že jim nejsou schopni takto vysoký dluh splácet, jsou přinuceni vykonávat nucené práce bez nároku na honorář, respektive ten jim je odebírán právě na zaplacení vzniklého dluhu (O'Neill, 2001, nestránkováno; Stanslas, 2010, s. 602; Friebel, Guriev, 2004, s. 6). Dluh se navíc každým dnem stále více prohlubuje, neboť prostředníci si u těchto půjček často stanovují vysoké úroky (Agustín, 2007, s. 40), případně jim je navíc strhávána část mzdy za nesplnění pokynů či za „špatné chování“ (Stotts, Ramey, 2009, s. 39).

2.4 Obchodování s lidmi

Jelikož dlouhou dobu neexistovalo mezinárodně uznávané a zcela jasné vymezení obchodu s lidmi, byl roku 2000 přijat takzvaný Palermský protokol (Pechová, 2007, s. 6; Rijken, Römkens, 2011, s. 77),

který jako první tuto definici přinesl. V roce 2004 následovalo Rámcové rozhodnutí Rady o obchodování s lidmi (Pechová, 2007, s. 6), které jej formulovalo jako:

„„Obchodem s lidmi“ se rozumí nábor, doprava, přesun, ukrývání nebo přijetí lidí pod pohružkou použití síly nebo jiné formy nátlaku, jako únos, lest, podvod, zneužití moci nebo zranitelného postavení nebo dávání či přijímání platby nebo jiných benefitů s cílem dosažení moci nad druhou osobou za účelem vykořisťování. Vykořisťování může obsahovat minimálně sexuální vykořisťování, nucenou práci nebo služby, otroctví nebo praktiky podobné otroctví, nevolnictví nebo odběr orgánů.“ (UNODC, 2004, s. 42 – 43).

V případě dětí, které jsou definovány jako osoby mladší 18 let, není nutné splnit veškeré výše jmenované podmínky, v jejich případě je za obchod s lidmi považován „nábor, doprava, přesun, ukrývání nebo přijetí dítěte za účelem vykořisťování“ (UNODC, 2004, s. 42 – 43).

Přestože byl obchod s lidmi mezinárodním právem zakázán, nejenže i nadále patří spolu s nelegálním obchodem s drogami a zbraněmi mezi nejvýnosnější druh ilegální činnosti (Stanslas, 2010, s. 596), ale navíc se jedná o jedno z nejrychleji rostoucích odvětví v rámci organizovaného zločinu (United Nations, 2002, in Stotts, Ramey, 2009, s. 37). Každoroční zisky z něj se odhadují ročně až na 31,6 miliard dolarů (ILO, 2005, s. 12, in Pechová, 2007, s. 4).

K dosažení takto vysoké částky je nutno každý rok obchodovat dle některých odhadů s 600 až 800 tisíci lidmi (Obuah, 2006, in Drbohlav, 2008, s. 41), podle dalších se 700 tisíci až 2 miliony osob (Pechová, 2007, s. 4), dle jiných až s 2,5 milionu (Stanslas, 2010, s. 595; Bakircki, 2009, s. 163) a podle některých dokonce až se 4 miliony lidí (UNFPA online, in Mohajerin, 2005, s. 125; Seabrook, 2003, s. 103). I když většina z obchodovaných lidí pochází z rozvojových zemí (Ebbe, 2008a, s. 4), problém se dotýká i České republiky a dalších ekonomicky rozvinutých zemí (Stotts, Ramey; 2009, s. 38) jednak proto, že i ona patří mezi zdrojové země (Pechová, 2007, s. 4), ale i proto, že v ní a dalších ekonomicky rozvinutých zemích řada obchodovaných lidí končí (Rijken, Römkens, 2011, s. 78). Jenom v rámci evropského prostoru je každoročně podle některých odhadů obchodováno se 170 až 210 tisíci osob (Migration, 2005, s. 39, in Drbohlav, 2008, s. 41), dle jiných s 300 až 500 tisíci lidí (Pechová, 2007, s. 4).

Hlavním hnacím pohonem celého obchodu je především touha po výnosech (Ebbe, 2008c, s. 36), ať již ekonomických či jiných. Vidina zisku vede k zapojení do obchodu s lidmi nejen ty, jenž s lidmi obchodují, ale často i obchodované, kteří se do celého soukolí obchodu s lidmi dostanou právě díky

slibům na snadné zlepšení mnohdy tristní životní situace (Mohajerin, 2005, s. 125; Stotts, Ramey; 2009, s. 38). Tyto sliby ovšem nebývají často naplněny a místo proklamované práce v továrním provozu či pohostinství jsou lidé, převážně ženy, prodávány k prostituci, nucené práci, tvorbě pornografie (Bakircki, 2009, s. 164) či nuceným sňatkům (Pechová, 2007, s. 40). Do obchodu s lidmi je možné se dostat i pomocí již zmiňovaného zadlužení, jenž vzniká v souvislosti s migrací (Ebbe, 2008b, s. 23), a to ať už se jedná o dluhy skutečné či smyšlené (Mohajerin, 2005, s. 126; Stotts, Ramey, 2009, s. 39). Snadným terčem obchodníků s lidmi se stávají děti v zaostalých venkovských oblastech rozvojových zemí, které, není-li možno je zlákat zlepšením životních podmínek, bývají uneseny (Ebbe, 2008c, 35). Taktika únosu bývá často užívána také pro sirotky, neboť jejich sociální sítě bývají slabé a tudíž i následný tlak na dohledání takovéto osoby není nikterak silný (Ebbe, 2008c, s. 35), nehledě k tomu, že v některých rozvojových zemích jsou sirotčince přímo napojeny na síť agentů, kteří takto získané osoby dále prodávají (Seabrook, 2003, s. 106; Bales, 2002, in Ebbe, 2008c, s. 35). Někdy ovšem nemusí být blízcí, ať už se jedná o rodinu, partnera či přátele, pouze zdrojem bezpečí, ale v souvislosti s obchodem s lidmi to mohou být právě oni, kdo nabídnou své příbuzné či blízké překupníkům k prodeji (Pechová, 2007, s. 40; Seabrook, 2003, s. 106; Rekart, 2005, s. 2125).

2.5 Nucené poskytování sexuálních služeb

S obchodem s lidmi jde ruku v ruce nucené poskytování sexuálních služeb, neboť právě do sexuálního průmyslu míří nezanedbatelná část obchodovaných osob (Agustín, 2007, s. 36). Mezi takto obchodovanými osobami dominují ženy, ovšem velká část z nich je tvořena i dětmi a k nedobrovolnému poskytování sexuálních služeb jsou v malém procentu případů nuceni i muži (Bakircki, 2009, s. 164; Rijken, Römkens, 2011, s. 77), transsexuálové, transgender lidé, transvestité a intersexuálové (Agustín, 2007, s. 78). Tyto osoby jsou poté využívány sexuálním průmyslem nejen k nedobrovolné prostituci, ať již pouliční nebo v nevěstincích, ale též k natáčení pornografie, tančení ve striptýzových klubech (Macklin, 2003, s. 468), svlékání se v peep show klubech (Ebbe, 2008b, s. 19), k práci v takzvaných masážních salonech (Bakircki, 2009, s. 164), sexu po telefonu, escort servisu (Agustín, 2007, s. 81) a jiným formám sexuálních služeb.

Problematickým prvkem u nuceného poskytování sexuálních služeb není pouze nedobrovolnost, kdy nucením lidí do tohoto počínání je zasahováno do jejich základních lidským práv (Rijken, Römkens, 2011, s. 74), neboť je jim omezena svoboda pohybu. Jsou tu i další závažné skutečnosti, které mají negativní dopad na životy zúčastněných. Příkladem takového negativního dopadu mohou

být psychické problémy, které se u osob nedobrovolně pracujících v sexuálním průmyslu na základě jejich zneužívání mohou objevit (Willis, Levy, 2002, s. 1417; HHS, n.d., in Stotts, Ramey, 2009, s. 41). Jak ukazuje Smith (2005, s. 160) na příkladu nucených prostitutek Japonského císařství za druhé světové války, takzvaných „comfort woman“, problémy mohou být dlouhodobého rázu a u některých jedinců mohou způsobovat problémy až do konce jejich života. Tyto psychické problémy mohou být spojeny se stigmatizací, jenž jsou prostitující osoby vystaveny (Saunders, Soderlund, 2003, nestránkováno). Kvůli obavám ze zostuzení se nevydají hledat pomoc ani v případech, kdy se jim naskytne možnost o ni požádat a dosáhnout tak zlepšení své životní situace (Pechová, 2007, s. 54). Dalším problémem je fyzické násilí (Rekart, 2005, s. 2124), které bývá užíváno jednak jako jedna z forem sexuálního uspokojení některých zákazníků, ale též k získání a udržení poslušnosti nedobrovolných sexuálních pracovníků (Ebbe, 2008b, s. 25). Dalšími metodami k zajištění poslušnosti mohou být hladovění (Wennerholm, 2003, nestránkováno), výhrůžky fyzického napadení dotyčné osoby (Bakircki, 2009, s. 164) nebo její rodiny (Ebbe, 2008b, s. 25), znásilňování, skupinové znásilňování a nucení k užívání drog (Stotts, Ramey, 2009, s. 41), kdy poslední jmenované vede k vyššímu výskytu nechráněného pohlavního styku (Rekart, 2005, s. 2123). Při pokusu o útěk nebo při jeho úspěšném provedení a následném polapení bývají výše zmíněné metody kuplíři užity jako trest a výstraha pro ostatní (Ebbe, 2008b, s. 25). K pokusům o útěk ovšem často nedochází též z toho důvodu, že sexuálním pracovníkům jsou ihned po příjezdu zabaveny veškeré osobní doklady (Seabrook, 2003, s. 106), tudíž i v případě úspěšného útěku zůstávají tito lidé sami bez pomoci v cizí zemi vydáni napospas osudu, často bez jazykových a jiných základních znalostí potřebných ke každodennímu životu. Při odebrání osobních dokladů může být navíc vyhrožováno oběti nahlášením pro nedovolený pobyt v zemi policii, s jejichž zkorumpovanými členy někdy mívají obchodované osoby špatné zkušenosti (Stotts, Ramey, 2009, s. 38).

Dalším velkým problémem, který se týká sexuálního průmyslu jako takového a který nabývá na intenzitě v souvislosti s nucenou prostitucí, jsou hygienické podmínky v nevěstincích a jiných místech poskytování sexuálních služeb a jiná zdravotní rizika s tím spojená. Ženy díky stigmatizaci či strachu nechtějí či díky zákazům ze strany kuplířů ani nemohou navštívit zdravotnické zařízení (Agustín, 2007, s. 147), což může vést ke zhoršování jejich zdravotního stavu, obzvláště při výkonu tak rizikového zaměstnání, jakým je poskytování sexuálních služeb. Nemožnost zabezpečit oficiální zdravotnickou péči vede v některých případech k pokusům zajistit ji nekvalifikovanými osobami, které však mohou fyzický stav vyšetřovaných osob díky neodborným zákrokům ještě zhoršit, což platí

obzvláště při potratech (HHS, n.d., in Stotts, Ramey, 2009, s. 41). Hlavním zdravotním problémem ovšem zůstává nebezpečí přenosu pohlavích chorob (U. S. Department of State, 2006, in Stotts, Ramey, 2009, s. 41), mezi kterými dominuje riziko nákazy virem HIV a následný rozvoj v současnosti neléčitelné choroby AIDS. Avšak i v tomto případě zůstává rozhodnutí o chránění osoby vykonávající sexuální služby a tedy použití kondomu ve většině případů na zákazníkovi či majiteli nevěstince (Wennerholm, 2003, nestránkováno; Rekart, 2005, s. 2124).

Přestože práce v sexuálním průmyslu skrývá mnoho potenciálních rizik, nástrah a je plná strastí, jak upozorňuje Deshingkar a Grimm (2006, s. 65 – 66), veškeré poskytování sexuálních služeb, a to ani v souvislosti s mezinárodní migrací, nemusí být nutně nedobrovolné. Část migrujících žen totiž předem ví o účelu své cesty, přesto se dobrovolně rozhodne pro tuto možnost. Ani následná práce nemusí vykazovat známky donucování, neboť není při jejím vykonávání užíváno násilí nebo jiných donucovacích prostředků. S tímto tvrzením ovšem polemizují Rijken a Römkens (2011, s. 78 – 79), kteří dodávají, že sice výkon sexuálních služeb těmito ženami nemusí být nutně spjat s přímým nátlakem, ale díky genderovým rozdílům a omezeným možnostem žen na ekonomickém Jihu v přístupu ke vzdělání nemají často mnoho jiných voleb než právě sexuální průmysl.

2.6 Otročtví a nucené práce

Sexuální průmysl není ovšem jedinou cílovou stanicí, ve které mohou nelegálně obchodovaní lidé skončit (International Labor Office, 2009, s. 21). Mezi další možnosti patří otroctví či nucené práce (Bakircki, 2009, s. 161). To se vyznačuje podle Committee Against Modern Slavery těmito znaky (Ebbe, 2008a, s. 9): konfiskace osobních dokladů, zneužití zranitelnosti osoby k zajištění práce bez odměny či za velmi nízkou mzdu v podmínkách odporujícím lidské důstojnosti, sociální separace, rozbití rodinných pout skrze zákaz kontaktu s rodinou a kulturní izolace.

Nucené práce mohou nabývat různých forem v závislosti na regionu, ve kterém jsou vykonávány a na aktuálních potřebách novodobých otrokářů. Může se jednat například o těžební práce v dolech ve Východním Kongu, o obsluhu v domácnostech v Keni, práci v cihelně v Indii, v lomu v Číně, lesnické činnosti v Peru (International Labor Office, 2009, s. 15 – 20) stejně tak jako o práci ve sweatshopech v USA (HHS, n.d., in Stotts, Ramey, 2009, s. 38) a Evropě (Pechová, 2007, s. 29). Míst a oborů, ve kterých zotročení lidé mohou pracovat, je celosvětově samozřejmě mnohem více (Bakircki, 2009, s. 163). Podmínky v nich ovšem mnohdy sdílejí shodné či podobné rysy: práce

v nehumánním prostředí, při nutričně nedostatečné stravě, za nebezpečných podmínek, při nedostatku či absenci lékařské péče a za neustálého rizika fyzického a psychického napadení dozorci (Stotts, Ramey, 2009, s. 41).

Některé formy nucené práce nabývají i zcela odlišných rozměrů, z nichž už samotný výkon mnohých činností se pohybuje na hranici či spíše v mnoha případech za hranicí zákona. Může jít o nucení lidí do žebrání, pouliční kriminality, krádeží v obchodech a převozu drog (Bakircki, 2009, s. 164). Přestože tyto formy nucené práce představují pro jejich vykonavatele vysoké riziko nejen v podobě trestního stíhání, ale rovněž při nich může docházet i k ohrožení života, pravděpodobně daleko většímu nebezpečí je vystavována velice specifická skupina v rámci celého systému nucených prací – dětští vojáci (International Labor Office, 2009, s. 15). Ti se migranti mohou stát nejen v případě překročení hranic spolu s vojenskou jednotkou, k níž jsou přiřazeni, ale již jejich nábor může probíhat přeshraničně (Global Report, 2001, in Cullen, 2007, s. 87).

Stejně jako u nedobrovolného poskytování sexuálních služeb, ani v případě otroctví a nucených prací nemusí jít vždy o lidi, jenž se do své situace dostali skrze nelegální obchod s lidmi (Pechová, 2007, s. 4). Část z nich mohla být rekrutována přímo jejich budoucími pány nebo se mohla do otroctví narodit. Nemusí jít ani o mezinárodní migranty, protože některé z otrockých a nucených prací jsou vykonávány přímo v zemi původu těchto lidí (Stotts, Ramey, 2009, s. 40).

3 Příčiny vykořisťování

V předchozí kapitole byly popsány vybrané metody vykořisťování. Tato kapitola na ni navazuje identifikací příčin, které k těmto metodám vedou. Ovšem vzhledem ke komplexnosti jevu, jakým vykořisťování migrantů je, půjde všechny spojitosti v něm nalézt a popsat jen stěží, tudíž ani v této práci se nebude jednat o kompletní výčet všech příčin a souvislostí.

3.1 Jazyková a kulturní bariéra

Pobyt migranta na území cizího státu bývá ovlivňován jazykovou a kulturní bariérou nejen během jeho pracovní činnosti, ale i v mnoha jiných oblastech života. Stres z těchto překážek může být pro cizince natolik frustrující, že se v konečném důsledku může stát příčinou jeho špatného zdravotního stavu (Ding, Hargrave, 2008, s. 446).

Jazyková a kulturní bariéra se může ukázat jako problematická ještě před začátkem samotné cesty, tedy než se migrant stane migrantem. Kvůli nedostatečné znalosti právních poměrů v cílové zemi jsou někteří z migrantů nuceni při žádosti o víza či jiné potřebné dokumenty nuceni využít služeb prostředníka (Černík, 2005, s. 5; Nekorjak, 2006, s. 94). Problémy mohou pokračovat i okamžitě po vstupu cizince do nového státu. Jednou z prvních věcí, kterou takový člověk musí řešit, je ubytování. Jak upozorňuje Teixeira (2008, s. 255), jeho sehnání se stává problematickým pro osoby, které nemají dostatečné znalosti o fungování místního bytového trhu a nejsou dostatečně jazykově vybaveny. Z toho důvodu i po nalezení vhodného bydlení může být jeho cena neadekvátně vyšší, než kterou by za srovnatelných podmínek platil místní obyvatel.

Problémy s jazykovou a kulturní odlišností se projevují i na počátku pracovního procesu, kdy i přes dostatečnou kvalifikaci je pro migranta díky kulturní odlišnosti, jazykové neznalosti či pouze kvůli cize znějícímu přízvuku daleko složitější sehnat práci (Tollarová, 2006, s. 32). I v případě úspěšného nalezení pracovního místa bývá jeho pozice nižší, než které by odpovídala jeho kvalifikace a kterou by dostal se srovnatelnými znalostmi a dovednostmi místní obyvatel (Bauder, 2006, s. 8). Ovšem i tady panují rozdíly v odlišnostech, kdy jinak budou zaměstnavatelé reagovat na osobu z ekonomicky vyspělé části světa a jinak na osobu z ekonomicky méně vyspělé části světa, přestože vykazuje srovnatelnou jazykovou a kulturní bariéru (Tollarová, 2006, s. 34). Právě to byl jeden ze stěžejních důvodů, díky kterému se v České republice etabloval a udržel klientský systém

(Čermáková, 2008, s. 171; Nekorjak, 2006, s. 92). Už samotný vznik klientského systému je spjat se schopností některých migrantů překonat alespoň základní jazykovou a kulturní bariéru (Nekorjak, 2006, s. 92) a získat díky tomu konkurenční výhodu a moc, kterou posléze tito lidé mohli využívat ve svůj prospěch a zneužívat v neprospěch druhých.

Svoji roli hraje nedostatečná znalost jazyka a kultury cílové země i v případě zadlužení se migranta. Jak ukazuje na příkladu Velké Británie ve zprávě Equality and Human Rights Commission (2010, s. 15), více náchylní k vykořisťování pracovními agenturami byli migranti s nízkými jazykovými znalostmi. U nich bylo zneužito jejich neznalosti k tomu, že jim byly v rozporu s tamějšími zákony účtovány poplatky ještě před nalezením pracovního místa. Ani po nalezení zaměstnání nemá migrant vyhráno, neboť platba jeho dluhů díky nižším mzdám, než které jsou vypláceny místní populaci, trvá podstatně déle (Kuthiala, 2001, s. 6). Ze stejného důvodu lidé s jazykovou bariérou vykazují nižší socio-ekonomický status (Ding, Hargrave, 2008, s. 448).

Klíčovou roli hraje jazyková a kulturní bariéra v procesu nedobrovolného poskytování sexuálních služeb, kdy jejich vykonavatelé jsou díky nim udržováni kuplíři v segregaci od místních obyvatel (Ebbe, 2008a, s. 9), čímž je značně snížena možnost odhalení takového jednání a možnost jejich obětem pomoci.

3.2 Disproporční postavení migrantů na trhu práce vzhledem k místní populaci a jejich legální status

Nejen s překážkou s podobě jazykové a kulturní bariéry se musí migrující osoby vypořádávat. Dalším faktorem usnadňujícím vykořisťování různými skupinami je jejich nerovnoměrné postavení na trhu práce v porovnání s místní populací a jejich legální status. Vlastnictví občanství se tak stává klíčovým činitelem, kterým se vlády snaží dosáhnout regulace migrace a následné integrace cizích státních příslušníků mezi vlastní obyvatelstvo (Nekorjak, 2006, s. 93). Tato snaha o integraci se navíc mění v průběhu času a rozdíly jsou i mezi státy. Dříve tak například v rámci Evropy bylo možno najít multikulturní model v Nizozemsku, asimilační ve Francii a diskriminační model v Německu (Pořízková, 2007, s. 68; Drbohlav, 2001, s. 25). Strategie odlišných práv pro různé cizince může sice státu pomoci naplňovat jím stanovenou politickou linii, nicméně u migrantů samotných může dojít ke značnému zkomplikování života, obzvláště u těch z ekonomicky méně rozvinutých částí světa (Bauder, 2006, s. 112; Nekorjak, 2006, s. 93).

Klíčovým prvkem určujícím možnost uplatnění na trhu práce je legální status migranta (Bauder, 2006, s. 111). To byl také jeden z prvků, který dal v 90. letech možnost vzniknout klientskému systému (Čermáková, 2008, s. 168). Skrz něj byla nabídnuta možnost vstupu většímu množství nejen legálním, ale i quasi-legálním a ilegálním imigrantům. Právě u posledně jmenované skupiny hrozí obzvláště vysoké riziko manipulace. Díky svému ilegálnímu statusu mohou být nuceni pod pohrůžkou udání cizinecké policii k prodlužování pracovního pobytu dle přání klienta (Nekorjak, 2006, s. 96). Nemožnost dobrovolně ukončit pracovní vztah není jediné riziko. Také mzda, která je místo pracovníkům vyplácena klientům, jenž ji někdy odevzdají danému člověku až při jeho odjezdu domů, se může stát kořistí klientů, kteří své pracovníky udají cizinecké policii a jejich peníze si ponechají (Nekorjak, 2006, s. 96).

Metodou, která umožňuje migrantovi vyhnout se rizikům plynoucím z nelegálního pobytu, je zajištění si legálního vstupu do země. V tomto případě nastává několik možností opatření si potřebných povolení (Düvell, 2006, s. 175; Lutz, 2008, s. 45; Wang, 2008, s. 277) . V případě migrace ze států bývalého Sovětského svazu se rozmohla varianta pořizování si víz za účelem podnikání či účasti v právnické osobě (Nekorjak, 2006, s. 95), neboť jejich získávání bylo daleko snadnější než získávání povolení k pracovnímu pobytu (Horáková, Vavrečková, 2005, s. 87), což ještě více napomohlo rozšíření švarcsystému.

Nelegální status dělá z migranta snadnější cíl též pro otroctví a nucené práce (Stotts, Ramey, 2009, s. 39). Člověk bez legálního postavení má velice malé možnosti dovolání se spravedlnosti, respektive tato snaha může být v konečném důsledku použita proti němu, neboť při snaze kontaktovat složky státní správy či neziskové organizace může dojít k vyzrazení jeho ilegálního statusu, což v konečném důsledku může znamenat deportaci zpět do země původu. Této skutečnosti jsou si velice dobře vědomi zadavatelé nucených prací a vlastníci této pracovní síly, kteří možnosti udat člověka orgánům veřejné správy zneužívají jako výhrůžky (Sarathy, Casanova, 2008, s. 95; Stotts, Ramey, 2009, s. 38). Tento fakt přispívá značným dílem k udržitelnosti fungování sweatshopů v západním světě (Kwong, 1997, in Zhou, 2002, s. 124). Pracovní migranti, jenž nemají přiznaná stejná práva jako domácí populace, se snadněji stává obětí vykořisťování též proto, že jim jejich legální status neumožňuje organizovat se a bojovat za svá zaměstnanecká práva (Bauder, 2006, s. 159).

3.3 Legislativní nedokonalost

Ne vždy se musí jednat o problematiku nezaručení rovnoměrného postavení migranta v porovnání s místní populací, která je spornou pasází v legislativě dané země a zároveň vede k vykořisťování migrantů. Někdy může jít o jiné chyby, nedokonalosti, nedodělky či úmyslná ustanovení, jenž v konečném důsledku mohou vést ke ztrátám na straně migrantů.

Dle některých výzkumů (Drbohlav, Lachmanová, 2008, s. 107) je za jednu z příčin fungování švarcsystému na území České republiky uváděna „mírná legislativa“, nízké tresty a pokuty. Přestože již dnes tedy jakýmsi způsobem k jeho potírání dochází, jeho vznik je spjat s neošetřenou legislativou, jenž takovému systému umožnila vzniknout a do konce roku 1991 legálně fungovat a prorůstat do běžné zaměstnanecké praxe (Hofírek, Nekorjak, 2008, s. 13).

Hrozba nízkých postihů pro překupníky bývá taktéž uváděna jako jeden z důvodů, proč dodnes dochází k obchodu s lidmi (Kirjavainen, 1999, nestránkováno, in Pechová, 2007, s. 39). Ovšem ani opačná strategie, tedy zvýšení trestů pro lidi, kteří si nechávají vykonávat práci či služby od neregulérních migrantů, nemusí přinést kýžené ovoce a situaci migrantů to může ještě více zhoršit. Na tento fakt upozorňuje na příkladu zpřísnění německého práva v roce 2002 Schneider a Enste (2004, s. 150), kdy se místo očekávaného snížení nelegálních aktivit pod hrozbou vyšších sankcí bylo docíleno stavu, kdy se neregulérní migranti museli začít více skrývat, aby nedošlo k jejich odhalení a následnému potrestání zaměstnavatele. Se stejným výsledkem se setkalo po zpřísnění migračního režimu též Nizozemsko (Düvell, 2006f, in Drbohlav, 2006, s. 37). Podobnému problému, který v konečném důsledku vede k fatálnějším dopadům pro migranty, čelí i lidé obchodovaní za účelem nuceného poskytování sexuálních služeb. Těm bývá kvůli riziku odhalení jejich situace a následném dopadení jejich kuplíře zakazováno navštěvovat zdravotnická zařízení (Agustín, 2007, s. 147), což má neblahý vliv na jejich zdravotní stav při vykonávání tak rizikového zaměstnání jakým poskytování sexuálních služeb je.

Za legislativní přehmat a v konečném důsledku nicneřesící krok se dá v jistém úhlu pohledu považovat i americká reforma zákona o imigraci z roku 1986, která v dobré víře s úmyslem zlepšit životní situaci ilegálních migrantů (IRCA, 1986, in Bell, Kwesiga, Berry, 2010, s. 179) zpřísnila pravidla pro vstup imigrantů na území Spojených států amerických. Tím nejenže situaci spojenou s překročením státních hranic migrantům zkomplikovala, znebezpečnila a značně prodražila, ale v konečném důsledku z výše uvedených důvodů snížila počet navracejících se migrantů a místo

očekávaného snížení ilegálních migrantů se jejich počet v konečných číslech naopak zvýšil (Lowell, Villareal, Passel, 2008, s. 12).

3.4 Struktury z vykořisťování profitující

Jednou z hlavních příčin, která stojí za vykořisťováním migrantů, jsou jednotlivci a skupiny, kterým takovýto způsob organizace práce přináší prospěch. Tato skupina je velice heterogenní, neboť do ní lze zahrnout jak jednotlivce, tak skupiny pár osob stejně tak jako celé státy. Tato podkapitola je tedy dělena do několika částí, kde v každé z nich je identifikována jedna ze skupin, jíž přináší vykořisťování migrantů zisk.

3.4.1 Organizovaný zločin

Organizovaný zločin má v mnoha podobách vykořisťování migrantů své nezastupitelné místo. Svoji roli zastává v klientském systému, kdy část peněz vydělaných migranta je skrze klienty předána právě mafii ve formě takzvaného reketu (Čermáková, 2008, s. 169; Nekorjak, 2006, s. 100), což je forma platby za ochranu, ať již chtěná či nikoliv. Mafie ovšem neměla své místo v tomto systému vždy, její vstup je spjat až s pozdější dobrou (Černík, 2006, s. 27).

Mafie též může stát za problematikou předlužení migrantů, neboť se právě ona může stát věřitelem pro migranta (Čermáková, 2008, s. 170), když potřebuje na začátku své cesty půjčku na uhrazení nákladů spjatých s migrací.

Velkou měrou se organizovaný zločin podílí na obchodu s lidmi, pro nějž to je jedna z nejvýnosnějších činností (Stanlas, 2010, s. 596). Ne každý obchod s lidmi se sice provádí skrze organizovaný zločin (Uehling, 2008, s. 856), ale v některých případech jde o natolik složité postupy, že by jejich provedení jedinec zvládl jen velice stěží (Uehling, 2008, s. 856).

V návaznosti na obchod s lidmi i nucené poskytování sexuálních služeb je často iniciováno organizovaným zločinem (Agustín, 2007, s. 4), jemuž z této činnosti plyne zisk. Tyto skupiny často vylákají dívky ze země původu s příslibem práce ve službách, transportují je na místo údajného pracoviště, ovšem po příjezdu jsou donuceny pod různými pohrůžkami k prostituci (Pechová, 2007, s. 33).

3.4.2 Obchodní společnosti

Dalším, kdo může bohatnout na úkor strádání migrantů jsou obchodní společnosti. Ty mohou stát dle některých teorií dokonce za legislativními problémy, které vedou k vykořisťování migrantů (Čížinský, 2009, s. 2). Svoji roli ale zcela jistě plní v existenci klientského systému, kde je v některých případech na zaměstnance přímo kladen požadavek mít klienta (Čermáková, 2008, s. 171). Klientský systém je firmami využíván pro snadné a rychlé získávání zahraničních pracovníků (Čermáková, 2008, s. 170), což zkracuje dobu tvorby produktů a služeb a snižuje jejich náklady (Černík, 2005, s. 3) a v konečném důsledku vede spolu s dalšími výhodnými faktory najímání pracovníků z klientského systému k maximalizaci zisku. Tento systém je výhodný pro firmy i v tom směru, že klient dokáže zajistit u svých dělníků různými metodami poslušnost (Nekorjak, 2006, s. 99; Hofírek, Nekorjak, 2007, s. 88).

Další oblastí, kde mohou firmy získávat své výnosy vykořisťováním migrantů, je švarcsystém. Ten vznikl přímo na míru maximalizaci zisků a minimalizaci rizik pro obchodní společnosti. Ty těží z naoko rovnocenného postavení dvou podnikatelských subjektů, které ovšem ve skutečnosti jsou ve vztahu zaměstnaneckém (Keller, 2004, in Nekorjak, 2006, s. 97). Díky tomu nemá zaměstnanec přístup k právům, jenž by mu v běžném zaměstnaneckém poměru plynuly ze zákoníku práce (Kočí, 2005, in Hofírek, Nekorjak, 2008, s. 11).

Svůj podíl na vykořisťování migrantů mají i zprostředkovatelské firmy (Pechová, 2007, s. 44), které využívají neznalosti migrantů a nabízejí jim cenově neadekvátní možnosti přepravy do cílové země. Do finančních potíží se migranti mohou dostat též díky chování některých firem, které po nich chtějí peníze výměnou za možnost u této společnosti pracovat (Macklin, 2003, s. 473; Wang, 2008, s. 277).

3.4.3 Stát a jeho občané

Ač právě stát bývá považován za zprostředkovatele ochrany všem osobám, které se nacházejí na jeho území, faktem je, že vykořisťování migrantů přináší zisky ve formě vyššího hrubého domácího produktu i jemu (Drbohlav, 2008, s. 36), tudíž ne každé politické rozhodnutí musí být vedeno zcela počestnými úmysly.

Jednou z praktik, jak snížit cenu koncových produktů, bývá zaměstnávání neregulérních migrantů (Drbohlav, 2008, s. 36), kteří bývají za svoji činnost mnohem hůře odměňováni (Murphey, 2006, s.

339). Tímto způsobem nejenže zvyšují své zisky obchodní společnosti, ale zvýšení životní úrovně se dotýká i koncových zákazníků, kteří si díky nižším cenám mohou dovolit nákup většího množství produktů (de Tapie, 2003, in Drbohlav, 2008, s. 36; Commission, 2007, in Drbohlav, 2008, s. 36; Illegally, 2007, in Drbohlav, 2008, s. 36).

Jak ovšem upozorňuje Chang (2000, in Gupta, 2003, nestránkováno) na příkladu Spojených států amerických, může to být i stát kdo získává profit z nucených prací a který svým jednáním napomáhá vzniku a uchování špatných pracovních podmínek.

3.4.4 Zkorumpovaní pracovníci státní správy

Zvláštní postavení ve společnosti se dostává úředníkům státní správy. Těm se do rukou díky výkonu jejich povolání jistá část rozhodovací moci, kterou v některých případech mohou směnit za ekonomický či jiný prospěch.

V klientském systému jde dle některých zdrojů až třetina částky, kterou pracující migrant vydělá, právě na různé úplatky úředníkům (Livinský, Kočík 2003a, in Černík, 2005, s. 4). Ty jsou použity nejen na obstarání vstupních víz (Nekorjak, 2006, s. 95), ale během pobytu i na zařízení pracovních a jiných povolení.

Klíčovou roli hrají úplatky při mezinárodním obchodu s lidmi. Díky tichému souhlasu příslušných orgánů státní správy tak může probíhat v tichosti bez kontrol převoz lidí mezi státy (Stanslas, 2010, s. 597; Luda, 2005, in Asiwaju, 2008, s. 178) stejně tak jako obstarávání vstupních víz pro tyto osoby (Pechová, 2007, s. 28; Düvell, 2006, s. 128; Lutz, 2008, s. 150).

V případě nuceného poskytování sexuálních služeb mohou být zkorumpovaní zaměstnanci státní správy nejen výhrůžkou zneužívaným osobám (Stotts, Ramey, 2009, s. 38), ale i později může být obava z úplatných úředníků překážkou při vyšetřování těchto zločinů (Thapa, 2008, s. 98).

3.5 Profil migranta

Příčiny vykořisťování nicméně nelze hledat pouze vně migrantů, i jejich povahové rysy, znalosti, dovednosti, status a další znaky mohou být příčinou vykořisťování. Ovšem ne vždy je vlastnictví jednoho ze znaků nutným předpokladem vykořisťování, ale je u něj pouze vyšší riziko takového jednání.

Obětí lichvářských praktik může být de-facto kdokoliv, ovšem lidé z chudších poměrů se jimi

stávají díky nedostatku financí snadněji, neboť jim chybí kapitál potřebný k migraci. Bohatí lidé se navíc málokdy rozhodnou k mezinárodní migraci (Deshingkar, Grimm, 2006, s. 68 – 69). Větší riziko zadlužení, respektive nemožnosti splácení dluhů, hrozí ženám. U nich totiž často pouhý fakt příslušnosti k ženskému pohlaví znamená obecně nižší mzdu než jakou by dostal muž na stejné pozici za stejně kvalitně odvedenou práci (Deshingkar, Grimm, 2006, s. 64; Vicente, 2003, s. 244).

Obchod s lidmi se častěji týká lidí z nižších socio-ekonomických poměrů (IOM, 2001, in Aradau, 2003, nestránkováno), neboť lidé z této skupiny jsou ochotni více riskovat a snadněji uvěří lákavým nabídkám překupníků (Stotts, Ramey, 2009, s. 39; Kirjavainen, 1999, nestránkováno, in Pechová, 2007, s. 39). Ovšem nejen ženy jsou v ohrožení obchodu s lidmi, dalšími velice zranitelnými osobami jsou příslušníci menšin, domorodí lidé, děti, lidé s poruchami a uprchlíci (Lee, 2005, s. 88 – 89).

Pro oběti nuceného poskytování sexuálních služeb opět platí, že se jedná nejčastěji o ženy (Vicente, 2003, s. 244; Bakircki, 2009, s. 164; Rijken, Römkens, 2011, s. 77) z chudých poměrů (Agustín, 2007, s. 6; Kirjavainen, 1999, nestránkováno, in Pechová, 2007, s. 39). Pro jejich opuštění země původu hovoří silný push faktor, neboť jejich nezaměstnanost bývá v porovnání s mužskou častěji daleko vyšší (Tavcer, 2008, s. 138). Z toho důvodu se některé státy rozhodly poskytnout ženám zvláštní místo v legislativě a proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování je zákony bránit (Lee, 2005, s. 61).

3.6 Sociální exkluze, etnická diskriminace, rasismus a xenofobie

Další z odpovědí na otázku, proč jsou někteří z migrantů vykořisťováni, může být v jejich původu a hodnocení tohoto znaku okolím. Rasový původ je považován za velice mocným nástrojem pro sociální exkluzi (Bauder, 2006, s. 10), i když na rozdíl od minulosti důležitost tohoto faktu pomalu upadá (Bell, Kwesiga, Berry, 2010, s. 178).

Důvodem, proč lidé mohou vstupovat do klientského systému, je nízká možnost najít si samostatně v České republice jako cizinec práci (Tollarová, 2006, s. 32) a diskriminace v pracovním procesu (Čížinský, 2009, s. 1). Tato volba může být ještě více podpořena zkušeností s hledáním ubytování, které je obecně pro cizince hůře dostupné nebo mnohem dražší (Tollarová, 2006, s. 31; Teixeira, 2008, s. 253). Vzhledem k univerzálnosti klienta se i v tomto případě postará o svého pracovníka (Čermáková, 2008, s. 169), což ještě více zvýší migrantovu závislost na něm.

Dluhy vzniklé v souvislosti s migrací a riziko úpadku do rukou lichvářů hrozí migrantům více

i z toho důvodu, že mzda, kterou dostávají, je nižší v porovnání s místní populací (Bauder, 2006, s. 67), tudíž i doba, za kterou jsou schopni dluh splatit se prodlužuje. I mezi nimi ovšem existují rozdíly, neboť různí migranti pocházejí z odlišných částí světa dostávají vyplacenu jinou výši mzdy (Bauder, 2006, s. 67; Bell, Kwesiga, Berry, 2010, s. 181), nejčastěji v závislosti na tom, jak moc jsou „odlišní“ od většinové populace v místě svého pracoviště.

U mezinárodního obchodu s lidmi hraje diskriminace založená na etnickém původu též jednu ze stěžejních rolí (Lee, 2005, s. 88 – 89), neboť bývá uváděna jako jedna z příčin jeho provádění (Pechová, 2007, s. 43).

3.7 Války, ekonomické a politické krize

Neuspokojivý stav zemí třetího světa bývá ještě více podtržen nástupem ekonomické či politické krize nebo rozpoutáním války. To se může projevit nejen jako silný push faktor, ale krize či válečný konflikt s sebou nese i vysoké riziko obchodu s lidmi: válkou vysídlené ženy a děti se stávají snadným terčem překupníků (Ebbe, 2008a, s. 4). Nemusí však jít vždy o únosy těchto lidí, díky vysoké nezaměstnanosti se část lidí snadněji rozhodne pro riskantní podnik, na jehož konci je čekají otrocké práce (Ebbe, 2008c, s. 34). V časech válečných konfliktů taktéž narůstá potřeba doplnění stavu armády, což některé armády a vojenské jednotky v rozvojových zemích mohou kompenzovat nábořem dětských vojáků, kteří za takovým účelem mohou být verbováni přeshraničně (Global Report, 2001, in Cullen, 2007, s. 87).

Ne vždy však musí jít o válečný konflikt, který s sebou nese zvýšení poptávky po obchodovaných lidech. I při nedávné celosvětové finanční krizi došlo k navýšení počtu obchodovaných osob (Rijken, Römkens, 2011, s. 73). Ta byla dána především snahou snížit náklady spolu s vyšší poptávkou po práci, což značně usnadnilo překupníkům s lidmi jejich činnost.

3.8 Globalizace

Globalizace kromě široce proklamované ekonomické dynamiky a údajného překotného rozvoje přinesla s sebou i stinné stránky (Rijken, Römkens, 2011, s. 73). Díky ní se fenoménu obchodu s lidmi dnes nedokáže vyhnout žádná země na světě (Ebbe, 2008d, s. 44). Ovšem ekonomický rozvoj je spíše zdánlivý, respektive zasahuje pouze vyvolenou část populace. Pro zbytek světové populace znamená globalizace propad do ještě větší chudoby (Rijken, Römkens, 2011, s. 73). Mezi tento zbytek světové

populace lze ve velkém počtu započítat ženy, neboť díky globalizace dochází k nárůstu fenoménu feminizace chudoby (Rijken, Römkens, 2011, s. 73). Z toho důvodu je stále více žen nuceno podnikat riskantní cesty do neznáma a i přes rychlý rozvoj komunikačních možností, které s sebou globalizace nese, se snadno stávají obětmi překupníků. Pro efektivní boj proti této formě vykořisťování je nutné, aby ekonomicky vyspělé státy přijaly odpovědnost za negativní stránky, které s sebou globalizace nese, což však zatím kategoricky odmítají (Pechová, 2007, s. 43).

4 Závěr

Cílem této bakalářské práce byl popis vybraných forem vykořisťování a následná identifikace příčin jejich vzniku. První část cíle se mi podařilo naplnit v kapitole 2 Formy vykořisťování, ve které jsem popsal šest různých forem vykořisťování, jenž mohou migranta během jeho cest potkat. Druhé části cíle, tedy identifikaci příčin, byla věnována kapitola 3 Příčiny vykořisťování. V ní jsem na základě pro mne dostupné české a zahraniční literatury označil činitele, jenž způsobují vykořisťování migrantů. V teoretické rovině se mi tedy podařilo naplnit i tuto část cíle, ovšem k dosažení přesnějších závěrů by bylo třeba provést dlouhodobý komplexní výzkum v terénu, který by dokázal detailněji popsat jednotlivé příčiny vykořisťování migrantů. Tento výzkum by bylo nutno provádět multidisciplinárně, neboť jednotlivé aspekty vykořisťování se týkají různých oborů lidských činností. V tomto výzkumu by zastávali důležitou roli též sociální pracovníci, neboť oni jsou často jedni z mála lidí, kteří mají přístup k migrantům, jenž se stanou oběťmi vykořisťování. Tímto přístupem není myšlena pouze fyzická dostupnost, kterou mohou mít například i složky orgánů státní správy, ale též důvěra při sdělování informací, které se jiným lidem nemusí dostávat.

Pohled na neuspokojivou realitu jiných lidí nabádá k řešení, které by bylo ideálně okamžité, snadné, komplexní a trvalé. Takovýto recept ovšem s pravděpodobností blížící se jistotě neexistuje. Je tedy spíše místo vymýšlení všespasitelných řešení vhodné postupovat spíše po malých krůčcích. V realitě každodenního života každého člověka, je dobré se zamýšlet, zda-li právě jeho konání nebo životní styl nevede k utrpení jiného a pokud ano, není-li možné toto chování změnit. To platí samozřejmě i pro sociálního pracovníka zabývajícího se migrací, ovšem ten má zásluhou svému povolání možnosti daleko větší. Svoji pozici může využívat nejen při řešení každodenních problémů vykořisťovaných migrantů, ale díky svému statutu může tlačit i na představitele státní moci a širokou veřejnost a snažit se zmírnit alespoň ty nejhorší důsledky vykořisťování. A právě k uvědomění si souvislostí mezi důsledky vykořisťování a jejich příčinou může sloužit tato práce.

Zdroje a literatura

Knihy

AGUSTÍN, Laura María. *Sex at the Margins : Migration, Labour Markets and the Rescue Industry*. London : Zed Books, [2007]. 247 s. ISBN 978-1-84277-859-3.

ASIWAJU, Kemi. *Global Trafficking in Woman and Children*. Boca Raton : CRC Press, 2008. The Challenges of Combating Trafficking in Women and Children in Nigeria, s. 175-194. ISBN 978-1-4200-5943-4.

BAILEY, Rayna. *Immigration And Migration*. New York : Infobase Publishing, 2008. 325 s. ISBN 978-0-8160-7106-7.

BARŠOVÁ, Andrea; BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 308 s. ISBN 80-210-3875-6

BAŠTÝŘ, I.; FISHLOVÁ, D.; CHOMÁTOVÁ, L; VLACH, J. *Sociální důsledky vstupu České republiky do Evropské unie*. Vedoucí kolektivu Ivo Baštýř. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2005. Sociální souvislosti postavení a fungování mezd v počátečním období členství ČR v EU, s. 158 - 202. ISBN 80-210-3722-9.

BAUDER, Harald. *Labor Movement : How Migration Regulates Labor Markets*. New York : Oxford University Press, 2006. 269 s. ISBN 978-0-19-518087-9.

BOSSWICK, Wolfgang. *Immigration in Europe : Issues, Policies and Case Studies*. Edited by David Turton, Julia González. Bilbao : Universidad de Deusto, 2003. Germany – still a reluctant country of immigration?, s. 127-148. ISBN 84-7485-905-0.

BOUDON, Raymond; BESNARD, Philippe; CHERKAOUI, Mohamed; LÉCUYER, Bernard-Pierre. *Sociologický slovník*. Překlad Vladimír Jochmann. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 253 s. ISBN 80-244-0735-3.

COHEN, Robin. *Migration and its Enemies : Global Capital, Migrant Labour and the National-State*. I. Title. Hampshire : Ashgate Publishing Limited, 2008. 242 s. ISBN 9780754646587.

CULLEN, Holly. *The Role of International Law in the Elimination of Child Labor*. Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2007. 303 s. Procedural Aspects of International Law Monograph Series, ISBN 978-90-04-16285-3.

ČERMÁKOVÁ, Dita. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů : Česko v evropském kontextu*. Praha : Karolinium, 2008. Klientský systém a jeho specifika, s. 167-175. ISBN 978-80-246-1552-3.

ČERNÍK, Jan. *Migration Processes in Central and Eastern Europe : Unpacking the Diversity* [online]. Praha : Multikulturální centrum Praha, 2006 [cit. 2011-07-21]. Of Clients And Chereps: The Organisational Structures of Ukrainian Labour Migration, s. . Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/3bfc4ddc48d13ae0415c78ceae108bf5/Migration_Processes_in_CEE_MKC.pdf>. ISBN 80-239-6901-3.

DESHINGKAR, Priya; GRIMM, Sven. *Migration for Development: Within and Beyond Frontiers*. Geneva: International Organization for Migration, 2006. Internal Migration and Development: A Global Perspective. 436 s. ISBN 978-92-9068-240-X.

DOOMERNIK, Jeroen. *Immigration in Europe : Issues, Policies and Case Studies*. Edited by David Turton, Julia González. Bilbao : Universidad de Deusto, 2003. Third country nationals and labour immigration in the Netherlands, s. 159-172. ISBN 84-7485-905-0.

DRBOHLAV, Dušan. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001. Mezinárodní migrace obyvatelstva - pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů), s. 17-30. ISBN 80-7178-648-9.

DRBOHLAV, Dušan. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů : Česko v evropském kontextu*. Praha : Karolinium, 2008. Nelegální migrace a neoprávněné ekonomické aktivity migrantů v Evropě - koncept a současná realita, s. 30-46. ISBN 978-80-246-1552-3.

DRBOHLAV, Dušan; JANSKÁ, Eva. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů : Česko v evropském kontextu*. Praha : Karolinium, 2008. Ekonomická a tranzitní migrace v Česku – životní příběhy nelegálních migrantů, s. 150-166. ISBN 978-80-246-1552-3.

DRBOHLAV, Dušan; LACHMANOVÁ, Lenka. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů : Česko v evropském kontextu*. Praha : Karolinium, 2008. Neoprávněné ekonomické aktivity migrantů v Česku - realita očima expertů (Delfy výzkum), s. 103-121. ISBN 978-80-246-1552-3.

DÜVELL, Franck. *Illegal Immigration in Europe : Beyond Control?*. [s.l.] : PALGRAVE MACMILLAN, April 2006. 256 s. ISBN 978-1-4039-9741-8.

EBBE, Obi N.I.. *Global Trafficking in Woman and Children*. Boca Raton : CRC Press, 2008 (a). Introduction: An Overview of Trafficking in Women and Children, s. 3-16. ISBN 978-1-4200-5943-4.

EBBE, Obi N.I.. *Global Trafficking in Woman and Children*. Boca Raton : CRC Press, 2008 (b). The Nature and Scope of Trafficking in Women and Children, s. 17-32. ISBN 978-1-4200-5943-4.

EBBE, Obi N.I.. *Global Trafficking in Woman and Children*. Boca Raton : CRC Press, 2008 (c). Causes of Trafficking in Women and Children, s. 33-38. ISBN 978-1-4200-5943-4.

EBBE, Obi N.I.. *Global Trafficking in Woman and Children*. Boca Raton : CRC Press, 2008 (d). Control and Prevention of Trafficking in Women and Children, s.39-48. ISBN 978-1-4200-5943-4.

FASSMANN, Martin. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů : Česko v evropském kontextu*. Praha : Karolinum, 2008. Charakter trhu práce na černo a situace v Česku, s. 68-81. ISBN 978-80-246-1552-3.

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha : Victoria Publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

HORÁKOVÁ, M.; VAVREČKOVÁ, J. *Sociální důsledky vstupu České republiky do Evropské unie*. Vedoucí kolektivu Ivo Baštyř. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2005. Sociální důsledky migračních procesů v počátečním období členství ČR v EU, s. 70-107. ISBN 80-210-3722-9.

HM Treasury. *False self-employment in construction : taxation of workers* [online]. London : [s.n.], March 2010 [cit. 2011-07-22]. Dostupné z WWW: <http://www.hm-treasury.gov.uk/d/consult_construction_responses090310.pdf>. ISBN 978-1-84532-707-1.

IRASTORZA, Nahikari. *Born Entrepreneurs? : Immigrant Self-Employment in Spain*. Amsterdam : Amsterdam University Press, 2010. 173 s. ISBN 978908964243.

JUREČKA, Václav; HLAVÁČEK, Karel; JÁNOŠÍKOVÁ, Ivana; KOLCUNOVÁ, Eva; MACHÁČEK, Martin; PALIČKOVÁ, Irena; ... ; WROBLOWSKÝ, Tomáš. *Makroekonomie*. První vydání. Praha : Grada Publishing, 2010. 332 s. ISBN 978-80-247-3258-9.

KAYE, Jeffrey. *Moving Millions : How Coyote Capitalism Fuels Global Immigration*. 2010 : John Wiley & Sons, New Jersey. 310 s. ISBN 978-0-470-42334-9.

KOSER, Khalid; LACZKO, Frank; AGHAZARM, Christine; ANICH, Rudolf; CAPALBO, Pierpaolo; CRUZ, Ramiro Flores; ...; SKELDON, Ronan . *World Migration Report 2010*. Khalid

Koser, Frank Laczko. Geneva : International Organization for Migration, 2010. 272 s. ISBN 978-92-9068-590-6.

LEE, Tang Lay. *Statelessness, Human Rights And Gender : Irregular Migrant Workers from Burma in Thailand (Refugees and Human Rights)*. Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2005. 285 s. ISBN 9004146482.

LUTZ, Helma. *Migration and Domestic Work : A European Perspective on a Global Theme*. Hampshire : Ashgate Publishing Limited, 2008. When Home Becomes a Workplace: Domestic Work as an Ordinary Job in Germany?, s. 43-60. ISBN 978-0-7546-4790-4.

MUADDI, Jawad B.. *Emory Law Journal*. 2006, Vol. 56 Issue 1, The alienable elements of citizenship: can market reasoning help solve America's immigration puzzle?, s. 229-274, 46 s.

RIJKEN, Conny; RÖMKENS, Renée. *The New Faces of Victimhood : Globalization, Transnational Crimes and Victim Rights*. Rianne Letschert; Jan van Dijk. [s.l.] : Springer Science+Business Media, 2011. Trafficking for Sexual Purposes as a Globalized Shadow Economy: Human Security as the Tool to Facilitate a Human Rights Based Approach, s. 73-98. Studies in Global Justice, ISBN 978-90-481-9020-1.

SAYAD, Abdelmalek. *The Suffering of the Immigrant*. Preface by Pierre Bourdieu. Cambridge : Polity Press, 2004. 340 s. ISBN 0-7456-2642-4.

SEABROOK, Jeremy. *The No-Nonsense Guide To World Poverty*. Oxford : New Internationalist Publications, 2003. 134 s. ISBN 1-85984-566-5.

SCHNEIDER, Friedrich; ENSTE, Dominik H. *The Shadow Economy : An International Survey*. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 222 s. ISBN 0-511-03028-2.

TAVCER, Scharie D. *Global Trafficking in Woman and Children*. Boca Raton : CRC Press, 2008. Trafficking in Women for the Sex Industry in Moldova, s. 127-144. ISBN 978-1-4200-5943-4.

THAPA, Govind Prasad . *Global Trafficking in Woman and Children*. Boca Raton : CRC Press, 2008. Plight of Trafficked Women in Nepal, s. 91-108. ISBN 978-1-4200-5943-4.

TOLLAROVÁ, Blanka. *Nerovnosti kolem nás : Pracovní texty projektu "Reprodukce sociálních nerovností v podmínkách politiky rovnosti"*. Praha : [s.n.], 2006. Praktické potíže cizinců, s. 29-52. ISBN 80-239-8209-5.

USHER, Erica. *Migration for Development: Within and Beyond Frontiers*. Geneva: International Organization for Migration, 2006. The Millennium Development Goals and Migration. 436 s. ISBN 978-92-9068-240-X.

VICENTE, Trinidad L. *Immigration in Europe : Issues, Policies and Case Studies*. Edited by David Turton, Julia González. Bilbao : Universidad de Deusto, 2003. Women migrants: invisible or creative actors?, s. 235-247. ISBN 84-7485-905-0.

WERTHEIMER, Alan. *Exploitation*. Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1996. 332 s. ISBN 0-691-01947-9.

ZHOU, Yu. *Unravelling the Rag Trade : Immigrant Entrepreneurship in Seven World Cities*. Oxford : Berg, 2002. New York: Caught under the Fashion Runway, s. 113-134. ISBN 1859734189.

Odborné články

ARADAU, C. 2003, Trafficking in women: human rights or human risks?, *Canadian Woman Studies*, vol. 22, no. 3, s. 55-59.

BAKIRCKI, K. 2009, Human trafficking and forced labour, *Journal of Financial Crime*, vol. 16, no. 2, s. 160-165.

BELL, M.P.; KWESIGA, E.N.; BERRY, D.P. 2010, Immigrants, *Journal of Managerial Psychology*, vol. 25, no. 2, s. 177-188.

BRODY, Simeon. Benefit trap and end of 'grey economy' explain lack of jobs for homeless people. *Community Care* [online]. Sep 22-Sep 28, 2005, 1591, [cit. 2011-07-07]. Dostupný z WWW: <<http://search.proquest.com/docview/223295678>>.

CASTRO, Gustavo López. *Coyotes and Alien Smuggling* [online]. Austin : University of Texas at Austin, [199?]. 10 s. University of Texas at Austin. Dostupné z WWW: <<http://www.utexas.edu/lbj/uscir/binpapers/v3a-6lopez.pdf>>.

ČERNÍK, Jan. *Migrace on-line* [online]. leden 2005 [cit. 2011-07-21]. Klientský systém jako quasi-feudalismus v Česku. Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/JCernik_Klientura_1.pdf>.

ČIŽINSKÝ, Pavel. *Migrace on-line* [online]. 28. 7. 09 [cit. 2011-07-21]. Analýza vzniku a působení zprostředkovatelských agentur. Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/PCizinsky_Analyzavznikuapusobenzprostredkovatelskychagentur_1.pdf>.

DING, H.; HARGRAVES, L. 2009, Stress-Associated Poor Health Among Adult Immigrants with a Language Barrier in the United States, *Journal of Immigrant and Minority Health*, vol. 11, no. 6, s. 446-452.

FRIEBEL, Guido; GURIEV, Sergei. *Goethe Universität* [online]. IZA DP No. 1025. February 2004 [cit. 2011-07-23]. Smuggling Humans: A Theory of Debt-Financed Migration. Dostupné z WWW: <www.mm.uni-frankfurt.de/fileadmin/Publikationen/Smuggling_Humans.pdf>.

GUPTA, M.D. 2003, The Neoliberal State and the domestic workers' movement in New York City,

Canadian Woman Studies, vol. 22, no. 3, s. 79-85.

HOFÍREK, Ondřej; NEKORJAK, Michal. Neregulární práce imigrantů v České republice. *Sociální práce/Sociálna práca*, Brno, Asociace vzdělavatelů v sociální práci. ISSN 1213-6204, 2007, vol. 2007, no. 2, s. 78-90.

HOFÍREK, Ondřej; NEKORJAK, Michal. *Migrace on-line* [online]. září 2008 [cit. 2011-07-22]. Neregulární práce imigrantů v České republice. Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/HofirekNekorjak_Neregulerniprace_1.pdf>.

KABELEOVÁ, Hana. *Migrace on-line* [online]. leden 2005 [cit. 2011-04-17]. Vnitřně vysídlené osoby ve státech OBSE. Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/hkabeleova_IDPs.pdf>.

KUTHIALA, S.K. 2001, Who benefits from immigration and immigrants, *Migration World Magazine*, vol. 29, no. 4, s. 6-9.

MACKLIN, A. 2003, Dancing across borders: 'Exotic dancers,' trafficking, and Canadian immigration policy, *The International Migration Review*, vol. 37, no. 2, s. 464-500.

MURPHEY, D.D. 2006, If Past is Prologue: Americans' Future "Guilt" About Today's Use of Low-Pay Immigrant Labor, *The Journal of Social, Political, and Economic Studies*, vol. 31, no. 3, s. 339-365.

NEKORJAK, Michal. Klientský systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky. *Sociální Studia* [online]. Leden 2006, vol. 2006, no. 1, s. 89-109, [cit. 2011-07-21]. Dostupný z WWW: <SocIndex with Full Text>. ISSN 1214-813X.

O'NEILL, T. 2001, "Selling girls in Kuwait": domestic labour migration and trafficking discourse in Nepal, *Anthropologica*, vol. 43, no. 2, s. 153-164.

PECHOVÁ, Eva. *Migrace on-line* [online]. 2007 [cit. 2011-07-23]. Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování. Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/Zprava_migrace_Vietnam.pdf>.

POŘÍZKOVÁ, Hana. Perspektivy vývoje integrace cizinců na trhu práce v České republice. *Sociální práce/Sociálna práca*. 2007, 2, s. 67-77. ISSN 1213-6204.

REKART, M.L. 2005, Sex-work harm reduction, *The Lancet*, vol. 366, no. 9503, s. 2123-2134.

MOHAJERIN, S.K. 2005, Human Trafficking: Modern Day Slavery in the 21st Century, *Canadian Foreign Policy*, vol. 12, no. 3, s. 125-132,8.

SARATHY, B.; CASANOVA, V. 2008, Guest workers or unauthorized immigrants? The case of forest workers in the United States, *Policy Sciences*, vol. 41, no. 2, s. 95-114.

SAUNDERS, P.; SODERLUND, G. 2003, Threat or opportunity?: sexuality, gender and the ebb and flow of trafficking as discourse, *Canadian Woman Studies*, vol. 22, no. 3, s. 16-24.

SCHMIDT-SOLTAU, Kai; BROCKINGTON, Dan. Protected Areas and Resettlement: What Scope for Voluntary Relocation? . *World Development* [online]. 2007, vol. 35, No. 12, [cit. 2011-04-19]. Dostupný z WWW: <http://www.schmidt-soltau.de/PDF/Englisch/2007_Schmidt-Soltau%20Brockington%20World%20Development.pdf>.

SCHNEIDER, Friedrich. *Shadow Economy* [online]. Linz-Auhof : Johannes Kepler University Linz Department of Economics, June 2002. 31 s. Johannes Kepler University Linz. Dostupné z WWW: <<http://www.economics.jku.at/members/Schneider/files/publications/Encyclopedia.PDF>>.

SMITH, S. 2005, "Narrating the Right to Sexual Well-being and the Global Management of Misery: Maria Rosa Henson's Comfort Woman and Charlene Smith's Proud of Me", *Literature and Medicine*, vol. 24, no. 2, s. 153-180.

STANSLAS, P.T. 2010, Transborder Human Trafficking in Malaysian Waters: Addressing the Root Causes, *Journal of Maritime Law and Commerce*, vol. 41, no. 4, s. 595-606.

STOTTS, E.L., J.R.; RAMEY, L. 2009, Human Trafficking: A Call for Counselor Awareness and Action, *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, vol. 48, no. 1, s. 36-47.

SRB, Vladimír. *Ústav územního rozvoje* [online]. [1993]. [cit. 2011-04-19]. Vnitřní stěhování 1991 - 1997 podle důvodů migrace. Dostupné z WWW: <http://www.uur.cz/images/publikace/uur/1999/1999-03/03_migrace.pdf>.

TEIXEIRA, C. 2008, Barriers and outcomes in the housing searches of new immigrants and refugees: a case study of "Black" Africans in Toronto's rental market, *Journal of Housing and the Built Environment*, vol. 23, no. 4, s. 253-276.

UEHLING, G.L. 2008, The International Smuggling of Children: Coyotes, Snakeheads, and the

Politics of Compassion, *Anthropological Quarterly*, vol. 81, no. 4, s. 833-871.

WANG, H. 2008, China's Skilled Labor on the Move: How Taiwan Businesses Mobilize Ethnic Resources in Asia, *Asian Survey*, vol. 48, no. 2, s. 265-281.

WENNERHOLM, C.J. 2003, HIV/AIDS prevention and access to trafficked women: Kvinnoforum's work in the Baltic Sea Region, *Canadian Woman Studies*, vol. 22, no. 3, s. 176-180.

WILLIS, B.M.; LEVY, B.S. 2002, Child prostitution: Global health burden, research needs, and interventions, *The Lancet*, vol. 359, no. 9315, s. 1417-1422.

Elektronické zdroje

Equality and Human Rights Commission. *EHRC* [online]. [March 2010] [cit. 2011-07-29]. Inquiry into recruitment and employment in the meat and poultry processing sector. Dostupné z WWW: <http://www.equalityhumanrights.com/uploaded_files/Inquiries/meat_inquiry_report.doc>.

International Labor Office. The cost of coercion : Global Report under the follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work. In *INTERNATIONAL LABOUR CONFERENCE : 98th Session 2009* [online]. Geneva : [s.n.], 2009 [cit. 2011-07-27]. Dostupné z WWW: <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_106230.pdf>. ISBN 978-92-2-120628-6, ISSN 0074-6681.

Ministerstvo vnitra České republiky: Odbor azylové a migrační politiky [online]. 2010 [cit. 2011-04-19]. *Statistická zpráva: Řízení o mezinárodní ochraně*. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/soubor/cs-2010-souhrn-pdf.aspx>>.

Komise Evropských společenství [online]. 2005 [cit. 2011-04-21]. *Zelená kniha o přístupu EU k řízení ekonomické migrace*. Dostupné z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/cs/com/2004/com2004_0811cs01.pdf>

UNHCR | Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky [online]. 23. října 2008 [cit. 2011-04-17]. *Změny klimatu, přírodní katastrofy a vysídlování lidí: perspektiva UNHCR*. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.cz/dokumenty/UNHCR-zmeny-klimatu.pdf>>.

UNODC | United Nations Office on Drugs and Crime. *United Nations Office on Drugs and Crime* [online]. New York : 2004 [cit. 2011-07-23]. United Nations Convention against Transnational Organized Crime. Dostupné z WWW: <<http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>>.